

The Outlook for Political Stability in the Islamic Republic of Iran: Patterns and Trends (1979–2019)

Amir Behzad Sadeqi*

Ph.D. Candidate, Department of International Relations, Faculty of Economic and Political Science, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Davoud Gharayagh-Zandi

Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Economic and Political Science, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Extended Abstract

Introduction

The Islamic Republic of Iran (IRI) entered its fifth decade in 2020. Its first four decades were marked by numerous destabilizing events that challenged its stability both

* Corresponding Author: Amirbehzadsadeghi63@gmail.com

How to Cite: Sadeqi, A. B., & Gharayagh-Zandi, D. (2025). The ofor political stability in the Islamic Republic of Iran: Patterns and trends (1979–2019).. *State Studies*, 11 (43), 193 – 246.

doi: [10.22054/tssq.2025.72726.1407](https://doi.org/10.22054/tssq.2025.72726.1407)

domestically and internationally. Significant social changes have emerged from these destabilizing developments. Meanwhile, existing crisis management institutions have proven ineffective in preventing overlapping and recurring crises. Although various policies have attempted to address social change, the persistence of destabilizing challenges suggests their limited effectiveness. Several principles of the IRI's discourse (e.g., independence, the export of the Islamic Revolution, *Velayat-e Faqih*, the Islamic ideal society, usury-free banking, and jihadi management) are institutionalized in accordance with the Constitution. These principles have crystallized into long-term policies, including a revisionist foreign policy, reinforcement of the Axis of Resistance, and the pursuit of the Iranian–Islamic Model of Progress—shaping the governance in the IRI for more than 45 years. In the aftermath of the Twelve-Day War and amid the increasingly frequent recurrence of closely spaced episodes of large-scale unrest in recent years, it is imperative to conduct a systematic analysis of the underlying causes of instability, as well as the role of political and social crises therein. However, existing studies do not adequately explain the processes through which political stability or instability is formed within the political system. Since outlining a future trajectory requires a clear understanding of past developments and embedded trends, examining the formation of stability and instability over the past four decades is of particular importance. In this respect, the present study aimed to investigate the crisis indicators and propose the most likely scenario concerning the political stability in the IRI.

Materials and Methods

An assessment of regime stability must be grounded in possible futures and offer a holistic perspective. Accordingly, any comprehensive view of the future should incorporate three levels of analysis: domestic, regional, and international. The present research combined post-event analysis with futures studies. It employed futures studies methodologies—both trend analysis and scenario writing—to emphasize the necessity of such an integrated approach. The data was collected through library research and online sources using an inductive method. The data was then analyzed to identify patterns of social change over the past four decades. The study also examined the regime's responses to various challenges during this period, organizing the analysis into four ten-year intervals. This enabled comparative analysis across different time periods based on specific variables. Finally, key drivers, constraints (blockers), and wild cards were identified and incorporated into scenario development. Three scenarios were proposed, including optimistic, pessimistic, and neutral. The central research question concerns which of these scenarios is most likely to materialize, given the regime's pattern of stability over the past four decades. The working hypothesis suggests that the outlook is more consistent with a pessimistic scenario, in which dormant crises may converge and intensify during the fifth decade as a result of systemic degradation.

Results and Discussion

Crisis indicators are directly associated with social transformations, challenging the regime's stability over the past decades. Several indicators contributing to social change

are particularly significant. These include: 1) economic mismanagement and corruption; 2) the Islamization of society and efforts toward lifestyle assimilation; 3) ethnic demands and the regime's responses to them; 4) factional clashes and the absence of effective dispute-resolution mechanisms; 5) the anti-arrogance doctrine toward the West and corresponding Western responses; 6) the anti-Israel doctrine and Israeli reactions; 7) the policy of exporting the Islamic Revolution and regional responses; 8) environmental challenges, particularly water scarcity; 9) disputes over electoral integrity; 10) intra-factional conflicts within the political system; 11) the role of judicial and security institutions in handling security-related cases; and 12) restrictive press and media laws. For more than four decades, these drivers have confronted the discourse of the Islamic Revolution and the institutions that emerged from it, generating destabilizing pressures that culminated in seven major sociopolitical crises. Over this period, crises related to distribution, penetration, participation, identity, legitimacy, regional dynamics, and international relations have significantly affected the stability of the political system. The trajectory and resolution of these crises have played a decisive role in shaping the system's level of stability in each successive decade.

Ultimately, tracing the process from crisis indicators to the fate of crises provides a foundation for assessing the likely status of the political system in the middle years of its fifth decade. Today, any crisis within the administrative, financial, ideological, or judicial subsystems poses a comprehensive threat to the regime's efficiency and legitimacy. Because the seven sociopolitical crises play a central role in determining

political stability, their trajectories are deeply interconnected and mutually reinforcing. Once crises emerge, political systems tend to move toward one of three possible outcomes. The first is political stabilization accompanied by improved legitimacy. In this scenario, the regime demonstrates institutional efficiency or strengthens its attractiveness and influence through discourse and propaganda. As a result, crises either fail to fully materialize or are effectively managed by civil and military institutions. The second outcome is a state of dormancy. Here, despite limited institutional efficiency, the regime maintains strong ideological or propaganda capacities. Crises are temporarily contained but remain latent, with the potential to resurface in response to new destabilizing pressures. The third outcome is the synergistic interaction of crises leading to political instability. In this situation, multiple unresolved challenges—combined with ineffective regime responses—interact and intensify one another, producing systemic inefficiency and escalating instability.

Conclusion

An examination of crisis indicators over the past four decades of the IRI suggests a trajectory toward a pessimistic scenario—namely, the synergistic interaction of crises leading to political instability in the coming decade. These crisis indicators may interact in a cumulative and mutually reinforcing manner, potentially placing the regime's stability under sudden and intensified strain. Accordingly, the hypothesis proposes that the convergence of dormant crises during the fifth decade is likely to exacerbate instability, especially in the absence of meaningful structural reforms. Overall, the projected outlook

for the Islamic Republic suggests that sociopolitical crises in the fifth decade may result in an increasingly fragile form of stability. At the same time, the regime's responses to destabilizing challenges have been extensive, and further research is needed to assess these outcomes in greater depth. Although such measures have been evaluated in terms of their capacity to address immediate challenges, their long-term effectiveness appears to vary considerably. Therefore, additional research is required to examine these outcomes.

Keywords: Islamic Republic of Iran, Political stability, Future studies, Trend survey, Scenario writing

دورنمای ثبات سیاسی در جمهوری اسلامی ایران؛ بررسی الگو و روند از ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۸

دکتری روابط بین‌الملل دانشکده اقتصاد و علوم سیاسی
دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

امیربهزاد صادقی *

استادیار علوم سیاسی دانشکده اقتصاد و علوم سیاسی، دانشگاه
شهید بهشتی، تهران، ایران

داود غرایاق زندی

چکیده

در سال‌های اخیر و با کاهش فاصله‌ی ناآرامی‌های بزرگ در کشور، لزوم بررسی ریشه‌ای ناآرامی‌ها به ضرورتی اجتناب‌ناپذیر تبدیل شده است. از آنجا که توصیف یک دورنما برای آینده، نیازمند شناخت گذشته و روندهای موجود در آن است؛ بررسی روند شکل‌گیری ثبات/بی‌ثباتی در چهار دهه گذشته اهمیتی چشمگیر می‌یابند. پژوهش‌هایی که تا به امروز صورت پذیرفته‌اند، فرآیند شکل‌گیری ثبات/بی‌ثباتی نظام سیاسی را مورد تأکید قرار نمی‌دهند. از سوی دیگر، شناسایی «پیشران‌های بحران‌ساز» می‌تواند پایه‌ای برای تعریف یک «دورنما» برای ثبات نظام سیاسی کشورمان در سال‌های میانی دهه پنجم، بر اساس آینده‌های ممکن باشد. در راستای نگارش دورنما، پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که با توجه به الگوی ثبات/بی‌ثباتی در چهار دهه گذشته، کدام یک از سناریوهای خوش‌بینانه، بدبینانه و خنثی در ارتباط با ثبات نظام جمهوری اسلامی ایران احتمال وقوع بیشتری دارد. فرضیه پژوهش برای پاسخ به پرسش این است که الگوی شکل‌گیری ثبات/بی‌ثباتی در چهل سال گذشته، نشان از کاهش امکان حل بحران‌ها و برعکس، سرریز شدن آن‌ها در پایان دهه چهارم دارد که می‌تواند به دورنمایی چون هم‌افزایی بحران‌ها و نیل به بی‌ثباتی سیاسی، حرکت کند. این پژوهش، در ابتدا با روند پژوهی حوادث بحران‌ساز چهار دهه گذشته به عنوان داده‌های کیفی آغاز و با استخراج شاخص‌های بحران‌ساز چهار دهه گذشته، پیشران‌ها، سدکننده‌ها و کارت‌های شگفت‌انگیز جهت سناریونویسی بر اساس آینده‌های ممکن به دست آمدند که با توجه به تأثیر هم‌افزایانه بحران‌ها بر یکدیگر و عدم اقبال به اصلاحات ساختاری از جانب حکومت، امکان وقوع سناریوی بدبینانه محتمل‌تر به نظر آمد.

واژگان کلیدی: آینده‌پژوهی، ثبات سیاسی، جمهوری اسلامی ایران، سناریونویسی، روند پژوهی

مقدمه

در پایان سال ۹۸ خورشیدی، نظام جمهوری اسلامی ایران پای به پنجمین دهه از دوران حیات خویش گذاشت. چهار دهه‌ای که از عمر نظام گذشت، آکنده از فراز و فرودهای متعدد بود. اگر این چهل سال را به چهار بخش مساوی تقسیم کنیم، با طیفی گسترده از حوادث بحران‌ساز مواجه می‌شویم که ریشه در تغییرات اجتماعی داشته و تأثیر آن‌ها در دوران مختلف به یک شکل نبوده است. با توجه به تأثیر این تغییرات بر ثبات نظام سیاسی، شناخت الگوی تأثیرگذاری آن‌ها حیاتی به نظر می‌رسد.

آنچه شواهد امروز جامعه نشان می‌دهد، گویای آن است که وقوع هر بحران در حوزه‌های اجرایی، مالی، عقیدتی و قضایی به سرعت بر کارآمدی و مشروعیت کل نظام (و نه بخشی از آن) تأثیر می‌گذارد و این به نوبه خود، عملکرد دستگاه‌های اجرایی، امدادی و مدیریت موجود را به چالش می‌طلبد. به همین دلیل، برای شناخت روندهای تأثیرگذار بر ثبات سیاسی کشور در طول چهار دهه گذشته، بایستی حوادث بحران‌ساز موجود را به گونه‌ای سنجید تا علاوه بر سه سطح بین‌المللی، منطقه‌ای و داخلی، تحولات درون حکومت و جامعه را توأمان در برگیرد. از آنجا که یکی از ویژگی‌های مهم پژوهش‌ها، امکان پیش‌بینی است؛ در این پژوهش تلاش می‌شود تا دورنمایی برای سال‌های میانی دهه پنجم ارائه گردد و اثرگذاری شاخص‌های بحران‌ساز در کنار یکدیگر مورد بررسی قرار گیرد. پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که با توجه به الگوی ثبات/بی‌ثباتی سیاسی در چهار دهه گذشته، کدام یک از سناریوهای خوش‌بینانه، بدبینانه و خنثی در ارتباط با ثبات نظام جمهوری اسلامی ایران احتمال وقوع بیشتری دارد؟ فرضیه‌ی پژوهش عبارت است از: الگوی شکل‌گیری ثبات/بی‌ثباتی در چهل سال گذشته،

نشان از کاهش امکان حل بحران‌ها و برعکس، سرریز شدن آن‌ها در پایان دهه چهارم دارد که می‌تواند به دورنمایی چون هم‌افزایی بحران‌ها و نیل به بی‌ثباتی سیاسی، حرکت کند.

پیشینه پژوهش

در اینجا تلاش شده تا تنها به برخی از مهم‌ترین و مرتبط‌ترین پژوهش‌های موجود اشاره شود. جونز و نیولی (۲۰۱۹) در پژوهشی به نام «اعتراضات ایران و تهدید برای ثبات داخلی» با تحلیل داده‌ها، به استدلال‌های مختلفی در این زمینه دست یافتند. با افزایش اعتراضات در عراق و لبنان، نظام ایران نیز باید با جنبش اعتراضی خود مقابله کند. از اواخر سال ۲۰۱۷، در ایران صدها اعتراض هرماه در مورد موضوعاتی مانند وخیم شدن شرایط اقتصادی، تخریب محیط‌زیست و نارضایتی‌های سیاسی رخ داده است. با این وجود، بعید است که این اعتراضات بقای نظام را حداقل هم‌اکنون، تهدید کنند. جنبش اعتراضی ایران در حال حاضر بیش از حد غیرمتمرکز است و نیروهای امنیتی ایران نیز احتمالاً برای [جلوگیری از] سرنگونی نظام خیلی قوی هستند. با این حال، فهرست نارضایتی‌ها در ایران حاکی از آن است که نظام بایستی با نارضایتی مداوم داخلی مواجه شود!

سعیده لطفیان (۱۳۹۰) در مقاله «پندار از تهدید و سیاست‌های امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران» به دیدگاه بسیاری از نظریه‌پردازان سیاست‌های امنیتی در غرب اشاره می‌کند که سیاست‌های امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را برهم زننده‌ی قواعد بازی و تهدید کننده برای سایر کشورها تعریف کرده‌اند. رهبران ایران در مقابل، استدلال می‌کنند که این کشور نه تنها تهدیدی برای منطقه

خاورمیانه و جهان نبوده، بلکه نقش آرام‌کننده در محیط پرتنش پیرامونش داشته است.^۱

عبدالمحمود محمدی‌لرد (۱۳۹۵) در کتاب «آینده‌پژوهی ثبات سیاسی ایران»، معتقد است که در بررسی یک نظام، باید بین «دگرگونی سیستم» و «دگرگونی در سیستم» تفاوت قائل شد. «بی‌ثباتی سیاسی» نیز، شامل هر وضعیتی است که تا رسیدن به یک حد یا نقطه‌ی واژگونی نظام به‌طور مستمر تغییر کند. مفهوم بی‌ثباتی به فقدان هماهنگی و توازن صحیح و کامل بین هر بخش از نظام اشاره دارد.^۲

مسعود پورفرد (۱۳۹۶) در مقاله «ثبات سیاسی در نظام مردم‌سالاری دینی»، پاسخ نظام‌های سیاسی به اعتراض‌ها و شورش‌ها در جهت ایجاد ثبات را در قالب سه دسته قرار می‌دهد: اجبار، نظارت و اقناع. اگر نظام جمهوری اسلامی بتواند بر چالش‌ها در سه حوزه فرهنگ، سیاست و اقتصاد، غلبه کرده و تعادل برقرار کند، باثبات خواهد ماند و در صورت برهم خوردن یکی از این شرایط دچار بی‌ثباتی خواهد شد.^۳

محمد شفیعی‌فر (۱۳۹۱) در مقاله «ثبات و تعادل در جمهوری اسلامی ایران» به دنبال پاسخ به این سؤال است که وضعیت مطلوب ثبات و تعادل در جمهوری اسلامی کدام است و در چه شرایطی جمهوری اسلامی به ثبات و تعادل نسبی خواهد رسید؟ به نظر وی نظام اقتصادی حالت تکمیل‌کنندگی و پیوستگی منطقی با سایر خرده‌نظام‌ها به‌ویژه نظام سیاسی ندارد و تغییر و تحول‌های آن، در

۱ - (لطیفان، ۱۳۹۰: ۱۷۶).

۲ - (محمدی‌لرد، ۱۳۹۴: ۱۴۱).

۳ - (پورفرد، ۱۳۹۶: ۴۷-۵۶).

جهت‌های مختلف و متعارض بوده و غالب بی‌ثباتی‌ها و عدم تعادل‌های نظام، به‌طور مستقیم تحت تأثیر تغییرات رادیکال خرده نظام اقتصادی بوده و بقیه اجزای نظام را به دنبال خود کشانده است.^۱ در مورد خرده نظام علمی-آموزشی، به‌خصوص آموزش و پرورش که نقش اصلی را در جامعه‌پذیری و انتقال ارزش‌ها و الگوهای اساسی جامعه بر عهده دارد، نیز این ناهماهنگی وجود داشته است.

چارچوب نظری

الگوی نظری پژوهش حاضر، جنبه‌ی فرآیندی داشته و به شکل یک چرخه قابل ترسیم خواهد بود. در این الگو، از سه نظریه تغییرات اجتماعی چالمرز جانسون، چالش‌های بی‌ثبات کننده دیوید سندرز و بحران‌های سیاسی-اجتماعی لوسین پای بهره گرفته که این نظریه‌ها بر اساس موضوع پژوهش بهسازی شده‌اند. چرخه شکل‌دهنده به الگوی ثبات/بی‌ثباتی نظام‌های سیاسی موارد زیر را در برمی‌گیرد:

بروز حوادث بحران‌ساز در قالب تغییرات اجتماعی: نظام داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی در سراسر جهان دارای پویایی‌های خاص خود است و این پویایی، حالت تعادلی نظام سیاسی کشورها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به همین دلیل، فشارهای وارده به یک نظام سیاسی یا از درون مرزهای آن نشئت گرفته و یا از خارج بروز می‌کنند و یا هر دو را در برمی‌گیرند. این فشارها به بروز تغییرات اجتماعی منجر شده و تابعی از درجه سازگاری میان ارزش‌ها و شرایط مادی می‌باشند.

چالمرز جانسون در کتاب «تحول انقلابی: بررسی نظری پدیده انقلاب»

فشارهای وارده بر نظام‌های سیاسی را به شکل زیر شرح می‌دهد:

۱) منابع تغییر ارزشی از خارج نظام: وسایل ارتباط [جمعی] جهانی، آثار بروز انقلاب در همسایگی یک جامعه، شبکه‌های اجتماعی و شبکه‌های ماهواره‌ای دگراندیش، در کنار ارزش‌های جهانی‌شده را در برمی‌گیرد که می‌توانند به تماس و مقایسه‌ی فرهنگی بینجامند.

۲) منابع تغییر ارزشی از داخل نظام: تغییر در ارزش‌ها که از تعالی فکری و پذیرش تفکرات و کشف‌های جدید ناشی شده و به طور مستقیم، بر ساخت ارزشی اثر می‌گذارد. با نخستین اثرگذاری این تغییرات بر ارزش‌ها، نحوه تقسیم کار سیستم اجتماعی هم متأثر می‌شود، مثل فراگیر شدن اعتقاد به استقلال ملی که ابتدا تغییری در ساخت ارزشی است و بعد به تغییرات محیطی منجر می‌شود. مبدعان [تغییر]، چه از اعضای گروه‌های حاشیه‌ای [جامعه] باشند و چه از بلندپایگان، می‌توانند محصول خود نظام اجتماعی و یا منابع خارجی تغییر باشند. منابع تغییر ارزشی شامل ناهماهنگی میان سیاست‌های نهادهای حکومتی و نیازهای روز جامعه، خواسته‌های قومیتی، تغییر سبک زندگی مردم و مسئولان حکومتی، ایده‌های برابری جنسیتی، توسعه سریع دانشگاه‌ها و افزایش تعداد دانشجویان، نواندیشی، خود بهسازی، فعالیت‌های هنری و ورزشی می‌شوند.

۳) منابع تغییر شرایط مادی از خارج نظام: رونق دادوستد، گشایش بازارهای خارجی، ورود صنایع جدید، مهاجرت افراد، روابط سیاسی میان جوامع و اشغال نظامی را شامل می‌شود که بر شیوه تقسیم کار اجتماعی اثر می‌گذارد. علاوه بر موارد فوق‌الذکر، بایستی به متغیر تحریم اقتصادی، حملات سایبری، جنگ و تهاجم نظامی، تأثیرات اقتصادی-نظامی کشورهای یک منطقه و قدرت‌های بزرگ جهانی اشاره نمود.

۴) منابع تغییر شرایط مادی از داخل نظام: تغییر روش تولید که باعث بیکاری بخش بزرگی از کارگران و کاهش قدرت خرید می‌شود، توسعه سریع فناوری نظامی و رشد بی‌رویه جمعیت! علاوه بر موضوعات مذکور، می‌توان به درصد حاشیه‌نشینی، کمبود آب و سیاست‌های تخریب‌گرانه محیط‌زیست، تقسیم نامتوازن منابع میان بخش‌های مختلف یک کشور، سیاست خارجی کشور مورد بررسی در منطقه و جهان، رانت و خصوصی‌سازی‌های ناکارآمد، تورم و فساد اقتصادی و مسائل مرتبط با تقسیم کشوری اشاره نمود.

مواجهه تغییرات اجتماعی با اصول گفتمانی و سیاست‌های نهادهای

برخاسته از قانون اساسی: حوادث بحران‌ساز ناشی از انواع تغییرات اجتماعی در گام اول پس از بروز، با اصول گفتمانی نظام حاکم مواجه می‌شوند تا به این سؤال پاسخ داده شود که آیا گفتمان نظام سیاسی از انعطاف و گستره کافی برای جذب و هضم انواع تغییرات اجتماعی برخوردار است یا خیر؟ تبلور میزان دربرگیرندگی چتر گفتمان انقلاب اسلامی را می‌توان در سیاست‌های اتخاذشده توسط نهادهای برخاسته از قانون اساسی کشور و شیوه اجرایشان دید.

به طور کلی، ساخت نظام سیاسی حاکم مهم‌ترین نقش را در تعیین سیاست امنیتی و تعریف تهدیدها ایفا می‌کند. اگر دیدگاه نظام سیاسی به امنیت ملی، حفظ حکومت و ایدئولوژی آن و نیز هویت خاصی باشد؛ در هنگام ظهور تحولات داخلی و خارجی تحت فشار قرار می‌گیرد. بسیاری از حکومت‌ها قادر به برآوردن انتظارات جدید نیستند و فرهنگ‌ها نیز، فاقد قدرت انطباق سریع هستند. از سوی دیگر، اعتماد به توانمندی نهادهای دولتی و حکومتی برای حل مشکلات کشور، از مهم‌ترین تجلیات اعتماد نهادی است.^۲

۱ - (جانسون، ۱۳۶۳: ۷۴-۷۹).

۲ - (قاضی زاده، ۱۴۰۰: ۴۹-۸۵).

گفتمان انقلاب اسلامی با وجود پیوستگی در درون خود، در غیریت با گفتمان پهلویسم ساخته شد و حتی تحولات درونی گفتمان جدید هم، حول محور عناصر و گزاره‌هایی شکل گرفت که در نقطه مقابل عناصر و گزاره‌های گفتمان پیشین قرار داشتند. نقطه شروع این تحول، فروپاشی گفتمان پهلویسم و مسلط شدن گفتمان انقلاب اسلامی با همه اجزاء و عناصرش است.^۱ در هنگام شکل‌گیری «گفتمان انقلاب اسلامی»، ویژگی آرمانی سران انقلاب سبب شده بود تا آن‌ها، ضرورت‌های نظام را کمابیش حل شده فرض کنند و در عوض، در پی تحقق اصالت‌ها برآیند. اصالت‌ها نیز، با گذر از ابعاد فیزیکی مانند امنیت سرزمین و تمامیت ارضی، به سمت ایجاد حاکمیت و گسترش ارزش‌های اسلامی تحول یافتند. بنیادهای فکری انقلابیون در گفتمان امنیتی خویش - که نشئت گرفته از آموزه‌های اسلامی بود- به شدت گرایش‌های قومی، نژادی و ناسیونالیستی را رد می‌کرد. رهبران انقلاب اسلامی، نگرش امنیتی خود را چندان قلمرو محور تصور نمی‌کردند و حتی آن‌ها را به صورت موانعی در مسیر زندگی آحاد مسلمانانی می‌دانستند که در قلمرو دارالاسلام زندگی می‌کنند.^۲

گفتمان انقلاب اسلامی در حوزه سیاست خارجی با تقسیم جهان به دارالاسلام و دارالحرب و منطقه‌ای حائل بین آن دو، شکل گرفته است. بر این اساس، برخی واقعیت‌های روابط بین‌الملل در چشم گفتمان حاکم، به عنوان یک نبرد تاریخی بین ستم‌دیدگان (مستضعفان و محرومین) و ستمگران (امپریالیست‌ها و استکباری‌ها) دیده می‌شوند. در این تقابل تاریخی، «اعضای جبهه مقاومت» به طور عمده ستم‌دیدگانی هستند که در مقابل ستمگران از اسرائیل که سرزمین‌های فلسطینی را اشغال کرده است تا برخی دولت‌های عربی، به‌ویژه عربستان سعودی

۱ - (خلیلی، ۱۳۹۹: ۱۷).

۲ - (زارعی، یزدان‌پناه، زینی وند، ۱۳۹۲: ۴۹).

که به عنوان وارث خلفای غاصب، با جمعیت شیعه برخورد‌های شدیدی انجام می‌دهند و تا ایالات متحده به عنوان مدافع نهایی آنان، قرار می‌گیرند. این احساس درد ناشی از قربانی بودن و مورد ستم واقع شدن به دال «استقلال» در گفتمان انقلاب اسلامی غلبه می‌بخشد!

بروز چالش‌های بی‌ثبات‌کننده پیرو عدم جذب تغییرات اجتماعی در گفتمان و سیاست‌ها: اگر نظام سیاسی در مواجهه با تغییرات اجتماعی، امکان جذب و هضم این تغییرات را چه در گفتمان و چه در سیاست‌ها به میزان کافی نداشته باشد؛ چالش‌های بی‌ثبات‌کننده رخ می‌دهند. دیوید سندرز، چالش‌های بی‌ثبات‌کننده را به شرح زیر، طبقه‌بندی می‌کند:

الف) چالش نسبت به رژیم: شامل تغییر در هنجارهای رسمی (قواعد حقوقی یا قانون اساسی) و یا غیررسمی یک نظام سیاسی که حاکم بر حل مناقشه و اختلاف در زمینه‌های؛ اهداف (طیف افراطی-محافظه‌کاری)، شیوه‌های انتقال و کسب قدرت (طیف لیبرال-خودکامه)، درجه مشارکت (طیف الیگارشیک-دموکراتیک) و ساختار اقتدار (تغییر در نظام حزبی و وضعیت رژیم از لحاظ نظامی یا غیرنظامی) هستند، مانند کودتاهای موفق [یا تغییر قانون اساسی و هنجارها و یا تغییر نظام سیاسی] می‌شود و یا اینکه ارزش‌های پایه‌ای نظام سیاسی از سوی بخش‌های مختلف جامعه به شدت به چالش طلبیده شود. هر کدام از این تغییرها و یا ترکیبی از آنها اگر در یک مقطع زمانی رخ دهند، به مثابه تغییر رژیم و شدت آن خواهند بود.

ب) چالش نسبت به حکومت: تغییر در مقامات اجرایی (یا حکومتی) ملی، از یک رهبر یا گروه حاکم به رهبر یا گروه حاکم دیگر که از طریق مراحل مرسوم

و قانونی یا سنتی صورت می‌پذیرد که دقیقاً تضمین‌کننده توزیع مجدد پست‌های وزارتی نیست.

ج) چالش‌های مسالمت‌آمیز: عواملی چون اعتصاب یا تهدید به آن، تظاهرات، حرکت انتقادی مخالفان و سخنرانی ضد حکومتی رهبران فکری را در برمی‌گیرد. در مواردی که تظاهرات و اعتصاب‌ها به‌طور قانونی به عنوان وسیله‌ای جهت تأثیرگذاری بر جریان تصمیم‌گیری پذیرفته می‌شوند، «چالش علیه حکومت» و اگر پذیرفته نشوند هم چالشی علیه رژیم و هم چالشی علیه حکومت، محسوب می‌شوند.

د) چالش‌های خشونت‌آمیز: حوادثی چون شورش‌ها، مبارزه مسلحانه، مرگ در اثر خشونت سیاسی و انتقال ناموفق قدرت و در نهایت، کودتاهای نافرجام چالش خشونت‌آمیز محسوب می‌شوند!

۲-۴- پاسخ حکومت به چالش‌های بی‌ثبات‌کننده: با گذر از سه مرحله پیشین به «پاسخ حکومت» به چالش‌های بی‌ثبات‌کننده می‌رسیم که عنصری تعیین‌کننده در سرنوشت بحران‌های سیاسی-اجتماعی پیش رو خواهد بود. انواع مختلف پاسخ حکومت [به چالش‌های بی‌ثبات‌کننده] را می‌توان بر اساس انواع فشار، نفوذ یا فرمان‌های حکومتی دسته‌بندی کرد که می‌تواند دربرگیرنده قدرت اخلاقی، قدرت خلاق یا اقتصادی و قدرت ویرانگر یا فیزیکی باشد. نوع فرمان‌های حکومتی اعمال‌شده در هر نوع کنش جمعی یک حکومت برای مطابقت دادن افراد با قوانین، متفاوت است و می‌تواند شامل؛ دستورات ارزشی درباره عقاید، مجازات اقتصادی همچون محرومیت از اموال یا درآمد و یا کیفرهای بدنی با استفاده از زور باشد. هر نوع واکنش حکومت، اقدام فردی را

از طریق اجرای دستور، مجازات، حفاظت، ترغیب، آموزش اجتماعی به پیروی، ایجاد محدودیت و یا آزادی، رهنمون می‌کند!

به طور کلی، واکنش حکومت به چالش‌های بی‌ثبات کننده می‌تواند در چهار بخش مورد بررسی قرار گیرد:

الف) دستگاه‌های خدمت رسان و مدیریت بحران: اگر تغییرات اجتماعی به وقوع پیوسته مادی از داخل باشند و چالش‌های بی‌ثبات کننده در پی بروز ناکارآمدی یا سیاست‌های متناقض در دستگاه‌های خدمات دولتی به هنگام بلایای طبیعی، مشکلات زیست‌محیطی، تقسیم منابع، تقسیم سرزمینی و... به وقوع پیوسته باشند؛ نقش شهرداری‌ها، نهادهای امداد رسان و به طور کلی حوزه کارآمدی، اهمیتی چشمگیر می‌یابد. در چنین شرایطی، عملکرد نهادهای خدمت رسان نظامی و غیرنظامی حیاتی می‌شود و در صورت عدم پاسخ مناسب، می‌تواند به چهار بحران از هفت بحران سیاسی-اجتماعی منتهی گردد.

ب) دستگاه‌های تبلیغاتی نظام سیاسی: یکی از پایه‌ای‌ترین ارکان پاسخ حکومت در برابر چالش‌های بی‌ثبات کننده، عملکرد دستگاه‌های تبلیغاتی نظام سیاسی است. اگر دستگاه‌های تبلیغ کننده دایره گسترده‌تری از وقایع موجود را گزارش کنند و میزان پاسخگویی را افزایش دهند، اعتماد میان شهروندان و نظام سیاسی افزایش و ظرفیت تحمل عمومی، برای گذار از بحران بهبود می‌یابد. در عین حال، اگر انتقال اطلاعات در جهت انحراف افکار عمومی و توجیه صرف ناکارآمدی دستگاه‌های پیش گفته باشد و یا اطلاعات عرضه شده در جهت منافع ایدئولوژی حاکم به کار بسته شود، بحران‌های سیاسی-اجتماعی به ویژه بحران‌های هویت، مشارکت و مشروعیت در داخل و در صورت فرامرز بودن

مساله، بحران‌های منطقه‌ای و بین‌المللی به فراخور موضوع شدت خواهند گرفت. **پ) عملکرد دستگاه‌های امنیتی و قضایی:** پاسخ حکومت در پاسخ به چالش‌های مسالمت‌آمیز، خشونت‌آمیز و نسبت به رژیم بسته به تغییرات اجتماعی، به‌ویژه اگر ارزشی از داخل و خارج و مادی از داخل باشند؛ می‌تواند، به مواجهه دستگاه‌های امنیتی و قضایی با چالش‌ها منتهی شود. اگر این پاسخ متناسب با نوع چالش‌ها تنظیم شده باشد و اقناع عمومی را در زمینه حفظ نظم و حل مشکلات فراهم کند، تثبیت نظام سیاسی و بهبود مشروعیت به دنبال خواهد آمد ولی اگر شکل سرکوب به خود بگیرد، می‌تواند بحران‌ها را به حالت کمون و یا هم‌افزایی سوق دهد.

ت) عملکرد دستگاه‌های سیاست‌گذاری داخلی و خارجی پس از وقوع چالش‌ها: اگر تغییرات ارزشی و مادی به وقوع پیوسته در پی سیاست‌گذاری کلان نظام سیاسی در حوزه‌های مرتبط با فرهنگ، اقتصاد، امنیت و سیاست خارجی به بروز چالش‌های بی‌ثبات‌کننده رهنمون شود و یا ناکارآمدی فراگیر شده و مزمن گردد، می‌تواند انواع بحران‌های هفتگانه را در پی داشته باشد و چالش‌ها هم بیشتر، به چالش‌های نسبت به رژیم منتهی شوند. در چنین شرایطی، میزان انعطاف دستگاه‌های سیاست‌گذار بسیار مهم شده و اگر امکان بازبینی در سیاست‌های کلان فراهم باشد، امکان حل بحران‌ها، تثبیت نظام سیاسی و بهبود مشروعیت حاصل می‌شود و در غیر این صورت، یا بحران‌های سیاسی-اجتماعی حاصل از این پاسخ، به حالت کمون و یا به سمت هم‌افزایی حرکت خواهند نمود. از سوی دیگر، اگر حملات سایبری و نظامی صورت پذیرند، نقش دستگاه‌های پدافندی بسیار تعیین‌کننده خواهد شد و فقدان کارایی مناسب آن‌ها در پیوند با درجه اعتبار گفتمان نظام سیاسی، می‌تواند پنج بحران از هفت بحران سیاسی-

اجتماعی را به دنبال آورد.

سرنوشت بحران‌های سیاسی-اجتماعی پیرو پاسخ حکومت:

بحران‌هایی که می‌توانند گریبان یک نظام سیاسی را در پی پاسخ نامناسب حکومت به چالش‌های بی‌ثبات کننده بگیرند، به شرح زیر قابل دسته‌بندی هستند:

(۱) بحران توزیع: حکومتی که نتواند کالا، خدمات و ارزش‌ها را منصفانه و عادلانه میان قشرها و گروه‌های مختلف جامعه توزیع کند، دچار بحران توزیع می‌شود که بر اساس مسائلی چون ایدئولوژی، منابع فیزیکی، انسانی و محیط نهادی، تحلیل می‌شود!

(۲) بحران نفوذ: میزان نفوذ [حکومت] در هر کشوری را می‌توان در قالب میزان سازگاری جامعه با سیاست‌های دولت در بخش‌های مختلف کشور سنجید. بحران نفوذ زمانی شکل می‌گیرد که ناسازگاری با چنین سیاست‌هایی، نه تنها در زیرشاخه‌های جغرافیایی کشور بلکه در دسته‌بندی‌های اجتماعی، قومی، زبانی، نژادی و... [خود را نشان می‌دهد] و ممکن است با فشار بر نخبگان حکومتی، برای ایجاد سازگاری‌های نهادی یا نوآوری‌های مختلف همراه باشد!

(۳) بحران مشارکت: هنگامی که نخبگان حاکم، تقاضاهای افراد و گروه‌های جویای مشارکت در نظام سیاسی را نامشروع دانسته و منازعه در گیرد، رخ می‌دهد.

(۴) بحران مشروعیت: از وجود اختلاف بر سر اقتدار ناشی می‌شود، مثل زمانی که گروه حاکم مجبور می‌شود با سایر گروه‌ها بر سر قدرت رقابت کند و یا وقتی که توده‌ها، ادعای یک حکمران را نسبت به اقتدار نامشروع دانسته و رد می‌کنند. در

بحران مشروعیت، نظام سیاسی ناکارآمد شده و نمی‌تواند به نیازهای جامعه پاسخ دهد، بنابراین نارضایتی عمومی پدید می‌آید که منجر به نفی حاکمیت می‌شود. (۵) بحران هویت: هرگاه فرد نتواند با میراث‌های فرهنگی، اعتقادی و دینی [خاصی] ارتباط برقرار کند، دچار بحران هویت می‌شود که فرهنگ توده‌ها و نخبگان در رابطه با سرزمین، شکاف‌های درهم‌شکننده وحدت ملی و تعارض بین وفاداری قومی و تعهدات ملی را در برمی‌گیرد. در بحران هویت، دولت در پی ایجاد احساس هویت ملی و تعلق به آن است!

(۶) بحران منطقه‌ای: در پی بروز اختلاف بر سر منابع، مرزها، ایدئولوژی و مسائل قومیتی بین کشورهای حاضر در یک منطقه به گونه‌ای که نظم سیاسی آن منطقه را تحت تأثیر قرار دهد، «بحران منطقه‌ای» پدید می‌آید.

(۷) بحران بین‌المللی: اگر اختلاف بر سر منابع، فناوری یا ایدئولوژی، نظم اقتصادی یا سیاسی را در نقطه‌ای از جهان به گونه‌ای تحت تأثیر قرار دهد که پای قدرت‌های بزرگ جهانی به بحران باز شود، «بحران بین‌المللی» شکل می‌گیرد.

لوسین پای و همفکران او معتقدند مشارکت بر توزیع، مشروعیت بر نفوذ و نفوذ بر هویت تأثیرگذار خواهد بود و به همین دلیل معتقد به نوعی بررسی توالی در مورد آن‌ها هستند. هر یک از بحران‌های مذکور، می‌توانند از منطقه‌ای به منطقه‌ی دیگر سرایت یابند و با هم تداخل پیدا کنند. در این صورت، اساس یک حکومت و نظام با خطر جدی براندازی روبه‌رو می‌شود.^۲

در این پژوهش، بی‌ثباتی سیاسی به معنای هم‌افزایی بحران‌هاست و به جز آن، دو حالت تثبیت نظام سیاسی و بهبود مشروعیت و حالت کمون نیز وجود دارند. در حالت تثبیت نظام سیاسی و بهبود مشروعیت، یا نظام سیاسی از نظر

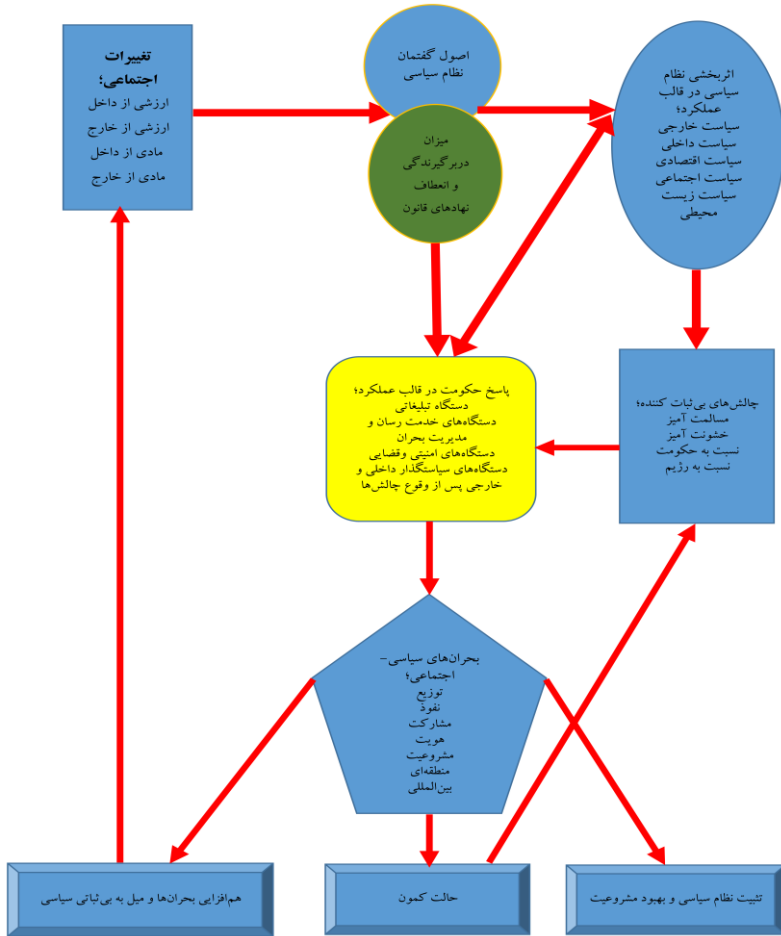
۱ - (چلکوت، ۱۳۷۸: ۴۱۶-۴۱۷).

۲ - (ساوه درودی و دیگران، ۱۳۹۲: ۴۳-۴۴).

کارآمدی مطلوب است و یا از نظر گفتمانی و تبلیغاتی، جذاب و توانمند است. در حالت کمون، با وجود کارآمدی ناکافی؛ توان تبلیغاتی و گفتمان نظام سیاسی هنوز آن قدر توانمند هست که بتواند از تداخل بحران‌ها با یکدیگر و هم‌افزایی آنان جلوگیری کند. به همین دلیل، بحران‌ها به صورت موقت و تا زمان فعالیت مجدد، خاموش می‌گردند.

در حالت هم‌افزایی بحران‌ها؛ کارآمدی نظام سیاسی و اقبال گفتمانی آن به شدت افول می‌یابد و زمینه‌ی سرایت حوزه‌های مختلف بحران به یکدیگر فراهم می‌شود. با سرایت بحران‌ها به یکدیگر، زمینه هم‌افزایی آن‌ها فراهم شده و سیستم به سوی بی‌ثباتی میل می‌کند.

شکل زیر الگوی شکل‌گیری «ثبات/بی‌ثباتی» را در نظام‌های سیاسی به تصویر می‌کشد که پایه‌ای نظری برای بررسی چهار دهه حوادث بحران‌ساز در جمهوری اسلامی ایران به شمار می‌رود.

چارچوب روشی پژوهش

در این پژوهش تلاش بر این خواهد بود تا با استفاده از آینده پژوهی (روند پژوهی و سناریونویسی) دورنمایی از ثبات سیاسی جمهوری اسلامی ایران ارائه گردد. بسیاری از تحلیلگران سناریو، بر این موضوع تأکید دارند که سناریوها بر پایه‌ی فرضیات ساخته می‌شوند و ادعایی مبنی بر اینکه سناریوها نشان‌دهنده واقعیت

هستند، ندارند. سناریو عرض وسیعی از احتمالات را پوشش داده و آینده وسیع تری را در اختیار ما قرار می‌دهد. بر این اساس، این طرح‌ها محدودیت ندارند و هر آینده‌ای را ممکن می‌دانند، سناریوها قضاوت نمی‌کنند، آن‌ها فقط فرض می‌کنند! سناریو از عناصر اساسی و مهمی برخوردار است: عنصر نخست؛ نیروهای پیشران است. پیشران‌ها، عناصر علی هستند که پیرامون یک مساله، تحول یا تصمیم وجود دارند و می‌توانند در ترکیب‌های متفاوت، پایه‌ای برای زنجیره‌ای وسیع از ارتباطات و نتایج باشند. عنصر دوم؛ عناصر از قبل موجود^۳ است. این عنصر، اشاره به تحولاتی دارد که قبلاً رخ داده است یا یقیناً رخ خواهد داد، اما نتایج آن هنوز نامشخص است. عنصر سوم؛ سد کنندگان^۴ هستند. این عنصر به موانعی اشاره می‌کند که در هر سناریو می‌تواند مانع از شکل‌گیری شود. اگر موانع یک سناریو بیشتر از پیشران‌ها باشد [امکان] تحقق آن کمتر است و اگر روال عکس باشد، امکان بروز آن بیشتر است. عنصر چهارم؛ کارت‌های شگفتی‌ساز^۵ هستند. با توجه به اینکه در محیط مورد بررسی سناریوها، عدم قطعیت‌ها یا عوامل ناشناخته بسیاری وجود دارند، ممکن است اتفاقاتی رخ دهد که کل چارچوب طراحی سناریوها را دچار تغییر کند. اگر در محیط بررسی سناریوها، کارت‌های شگفتی‌ساز پدیدار گردد، بازنگری جدی در تمامی سناریوهای موجود باید انجام شود.

بر پایه چارچوب روشی پیش گفته، حوادث بحران‌ساز چهار دهه گذشته^۶ به

۱- (محمدی، ۱۳۹۵: ۳۳-۳۴).

۲ Driving Forces.

۳ Predetermined Elements.

۴ Blockers.

۵ Wild Cards.

۶ Facts.

شیوه استقرایی و بر اساس منابع کتابخانه‌ای و اینترنت گردآوری شده و در قالب انواع تغییرات اجتماعی دسته‌بندی می‌شوند. این تغییرات در مواجهه با اصول گفتمانی قرار گرفته و به پیش‌بینی پذیری اصول گفتمانی و انعطاف سیاست‌های اتخاذ شده توسط نهادهای حکومتی اشاره می‌شود و این بررسی صورت می‌پذیرد که آیا تغییرات اجتماعی در سیاست‌های اتخاذ شده جذب و هضم شده‌اند یا خیر؟ در صورت عدم جذب تغییرات اجتماعی، انواع چالش‌های بی‌ثبات کننده رخ می‌دهند. پس از وقوع انواع چالش‌های بی‌ثبات کننده، نوبت به پاسخ حکومت به چالش‌ها می‌رسد و پاسخ به این سؤال که پس از شکل‌گیری انواع بحران، پاسخ حکومت چه سرنوشتی را برای این بحران‌ها در هر دهه رقم زده است؟ به طور هم‌زمان و با استفاده از میانگین حوادث بحران‌ساز در دهه‌های مختلف، «شاخص‌های بحران‌ساز» به عنوان متغیرهای قابل مقایسه و بررسی، در قالب جدول ارائه می‌گردند.

در پایان بر اساس اصول سناریونویسی، با تکیه بر عناصر از قبل موجود و پیشران‌های اتخاذ شده در چهار دهه گذشته، سد کننده‌ها و کارت‌های شگفت‌انگیز تعیین می‌گردند و سه سناریو؛ خوش‌بینانه، بدبینانه و خنثی به نگارش درمی‌آیند. برای هر سناریو، پیشران‌ها و سد کننده‌ها بر اساس سه سطح تحلیل داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی تعریف شده و کارت‌های شگفت‌انگیز سناریوها، مشترک خواهند بود.

مهم‌ترین شاخص‌های بحران‌ساز دهه اول

دهه اول از عمر نظام جمهوری اسلامی ایران، آکنده از انواع چالش‌های بی‌ثبات

کننده است. این دهه با چالش‌های مسالمت‌آمیز و خشونت‌آمیز قومی آغاز و با ترور مقامات سیاسی-نظامی، تظاهرات مسالمت‌آمیز و پاسخ سنگین حکومت به گروه‌های رقیب، اشغال سفارت آمریکا، گروگان‌گیری، کودتاها و اقدامات نظامی ناموفق، در کنار چالش‌های نسبت به حکومت مانند استعفا یا برکناری مقامات و چالش‌های تهدید کننده نسبت به رژیم، چون حمله خارجی، اعتراض به نحوه برگزاری انتخابات و انتقال قدرت و... ادامه پیدا می‌کند. بروز این حوادث بحران‌ساز در نهایت، به شکل‌گیری بحران‌های هفتگانه منجر شد که شاخص‌های بحران‌سازشان، در قالب نمودار به شکل زیر ارائه می‌شوند:

بین‌المللی	منطقه‌ای	داخلی	مهم‌ترین شاخص‌های بحران‌ساز دهه اول
		•	خواسته‌های قومیتی و پاسخ حکومت به آن
		•	گفتمان‌های مخالف ولایت‌فقیه و دگراندیشی سیاسی-اجتماعی
		•	اسلامی‌سازی جامعه و تلاش برای یکسان‌سازی سبک زندگی و اندیشه
		•	تضاد جناحی و فقدان نهادهای حل اختلاف کارآمد
		•	عملکرد دستگاه امنیتی-قضایی در رابطه با پرونده‌های امنیتی
•			فراگیری استکبارستیزی و مقابله جویی آمریکا با آن
	•		صدور انقلاب و مقابله کشورهای منطقه با آن
		•	مشکلات مرزی و فرهنگی با همسایگان

مهم‌ترین شاخص‌های بحران‌ساز دهه دوم

دهه دوم پس از انقلاب اسلامی نیز، حوادث بی‌ثبات‌کننده ویژه خود را تجربه کرد. این دهه با چالش‌های نسبت به حکومت در قالب مسئله انتخابات و بررسی صلاحیت توسط شورای نگهبان و اختیارات نهادهای انتصابی در قانون اساسی

جدید آغاز و با چالش‌های مسالمت‌آمیزی چون شورش‌های شهری که به خشونت می‌گیرند، پیگیری می‌شود. از جمله چالش‌های مهم این دوره ترور شخصیت‌های سیاسی-فرهنگی اپوزیسیون در داخل و خارج کشور و اقلیت‌های مذهبی است که با ترور مقامات حکومتی و بمب‌گذاری تکمیل می‌شود.

شکل‌گیری تحریم‌های گسترده مرتبط با صنعت نفت نیز در این دوره کلید می‌خورد و بحران‌های روابط خارجی هم به دلیل ترورهای خارج از کشور اوج دوباره‌ای می‌گیرند. در نهایت، در دوره دولت اصلاحات، چالش‌های مسالمت‌آمیزی را به دنبال می‌آورد که در نهایت به خشونت می‌گیرند. توقیف روزنامه‌ها، عزل وزیران، محاکمه و ترور شخصیت‌های تأثیرگذار اصلاح‌طلب و رویارویی جنبش دانشجویی با نهادهای امنیتی و قوه قضائیه از جمله این حوادث چالش‌برانگیز به شمار می‌روند.

بین‌المللی	منطقه‌ای	داخلی	مهم‌ترین شاخص‌های بحران‌ساز دهه دوم
		•	بررسی صلاحیت، شیوه برگزاری و اعلام نتایج انتخابات
		•	تضاد جناحی و فقدان نهادهای حل اختلاف کارآمد
		•	سیاست‌های ناکارآمد اقتصادی و رانت جویی
		•	اسلامی‌سازی جامعه و تلاش برای یکسان‌سازی سبک زندگی و اندیشه
		•	قانون مطبوعات و محدودسازی رسانه‌ها
		•	عملکرد دستگاه قضایی-امنیتی در رابطه با پرونده‌های امنیتی
•			استکبارستیزی و مقابله جویی آمریکا با آن
•	•		اسرائیل‌ستیزی و مقابله جویی آن کشور
		•	شعله‌ور شدن تضاد میان شیعه و سنی و قدرت گرفتن گروه‌های افراط‌گرای سنی در منطقه

مهم‌ترین شاخص‌های بحران‌ساز دهه سوم

ادامه سیاست فضای باز سیاسی توسط دولت اصلاحات و اعتقاد راسخ جامعه‌ی مدنی به آزادی بیان، نقد پایگاه‌های قدرت، نقد احکام دینی و قرائت‌های رادیکال از دین، در کنار افشاگری‌های دانشجویان و روزنامه‌نگاران در یکسو و برخورد نیروهای حزب‌اللهی و بسیج، دستگاه قضایی و نهادهای امنیتی با جامعه مدنی در سوی دیگر، به حوادث چالش‌برانگیز دهه سوم شکل دادند. تضاد آن‌چنان بالا گرفت که به رویارویی نهادهای انتصابی با نهادهای انتخابی تا پایان کار مجلس ششم و دولت هشتم انجامید.

با به قدرت رسیدن دولت مهرورزی در تابستان ۸۴، تضاد رقابتی بین اصلاح‌طلبان و نیروهای محافظه‌کار که در ابتدای دهه سوم عمیق‌تر شده بود، به لایه‌های مختلف اجتماعی و شهرهای مختلف ایران کشیده شد. در این دوران، ضمن تبلیغ بازگشت شرایط کشور به سال‌های اول انقلاب، مقررات زدایی در دستور کار قرار گرفت که بی‌انضباطی مالی گسترده‌ای را در پی داشت. به طور کلی، روشن نبودن اتهامات فعالان اقتصادی و شائبه استفاده آنان از رانت‌های سیاسی-نظامی در دو دهه اخیر جنجال‌ساز شده است.

همچنین ضدیت با اسرائیل اوجی دوباره گرفت که چالش‌های متعددی در عرصه روابط بین‌الملل به همراه آورد. در فاصله سال‌های ۸۴-۸۸، فضای تند انتقادی و حذفی علیه نیروهای خواهان تعامل با جهان و ایراد اتهام فساد با ذکر نام به آنان، زمینه‌ساز شکل‌گیری یک دوقطبی شدید در بین جناح‌های درون نظام شد که در نهایت رویارویی شدید جناح‌ها در حوادث تلخ پس از انتخابات ۸۸ را

به دنبال داشت.

بین‌المللی	منطقه‌ای	داخلی	مهم‌ترین شاخص‌های بحران‌ساز دهه سوم
		●	خواسته‌های قومیتی و پاسخ حکومت به آن
		●	بررسی صلاحیت، شیوه برگزاری و اعلام نتایج انتخابات
		●	تضاد جناحی و فقدان نهادهای حل اختلاف کارآمد
		●	اسلامی‌سازی جامعه و تلاش برای یکسان‌سازی سبک زندگی و اندیشه
		●	سیاست‌های ناکارآمد اقتصادی و رانت جویی
		●	عملکرد دستگاه امنیتی-قضایی در رابطه با پرونده‌های امنیتی
		●	قانون مطبوعات و محدودسازی رسانه‌ها
●			استکبارستیزی و مقابله جویی آمریکا با آن
	●		اسرائیل‌ستیزی و مقابله جویی آن کشور
		●	شعله‌ور شدن تضاد میان شیعه و سنی و قدرت گرفتن گروه-های افراط‌گرای سنی در منطقه

مهم‌ترین شاخص‌های بحران‌ساز دهه چهارم

دهه چهارم پیرو حوادث پس از انتخابات سال ۸۸ و در فضایی دو قطبی در داخل و اجماع بین‌المللی علیه برنامه اتمی آغاز شد. در ابتدای دهه و به موازات فضای دو قطبی، سیاست «اسلامی‌سازی جامعه و یکسان‌سازی سبک زندگی و اندیشه» شدت گرفت که بر ژرفای شکاف فرهنگی میان حکومت و مردم افزود. «تضاد جناحی و فقدان نهادهای حل اختلاف کارآمد» با تشدید اختلافات پس از انتخابات جنجالی ۸۸، از حوزه مادی به حوزه ارزشی و از تضاد میان اصلاح‌طلبان و اصولگرایان به درون اصولگرایان کشیده شد.

پس از انتخابات ۹۲، با افزایش امیدها به اصلاح امور در داخل و مذاکره در خارج، تنش‌ها تا سال ۹۶ و انتخابات ریاست جمهوری دوازدهم کاهش یافتند. در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی، ظهور داعش در عراق و سوریه به عنوان یک مکمل در جلوگیری از هم‌افزایی بحران‌ها عمل نموده و مانع از شکل‌گیری بحران‌های بزرگ و دامنه‌دار شد. با روند افزایشی نفوذ ایران در کشورهای منطقه (که بخش اعظم آن به مبارزه با داعش معطوف بود)، یا توطئه و مداخله برخی قدرت‌های فرا منطقه‌ای مانند ایالات متحده فضای ارزشی در عراق و لبنان تغییر و از استقبال از حضور به تقاضای خروج و حمله به کنسولگری‌های ایران، در شهرهای مختلف عراق انجامید. در پی گسترش ناکارآمدی در نیمه دوم دهه چهارم، عملکرد نهادهای امداد رسان، خدمت رسان و نظامی با افت جدی مواجه و همراه با کاهش عملکرد نهادهای نظارتی به گسترش فساد و رانت جویی، به ویژه در سال‌های تحت تحریم انجامید. با به قدرت رسیدن دونالد ترامپ در ایالات متحده و خروج آمریکا از برجام هم، فضایی از تخاصم در منطقه و فضای بین‌المللی حاکم شد که به چالش‌های به طور عمده خشونت‌آمیز و نسبت به رژیم منتهی شد.

بین‌المللی	منطقه‌ای	داخلی	مهم‌ترین شاخص‌های بحران‌ساز دهه چهارم
		●	خواسته‌های قومیتی و پاسخ حکومت به آن
		●	بررسی صلاحیت، شیوه برگزاری و اعلام نتایج انتخابات
		●	تضاد جناحی و فقدان نهادهای حل اختلاف کارآمد
		●	اختلافات درون جناحی
			سیاست‌های ناکارآمد اقتصادی و رانت جویی
		●	چالش‌های زیست‌محیطی و طرح‌های انتقال آب
		●	اسلامی سازی جامعه و تلاش برای یکسان‌سازی سبک زندگی و اندیشه

		●	عملکرد دستگاه امنیتی-قضایی در رابطه با پرونده‌های امنیتی
●			استکبارستیزی و مقابله جویی آمریکا با آن
	●		اسرائیل ستیزی و مقابله جویی آن کشور
	●		صدور انقلاب و مقابله کشورهای منطقه با آن

دورنمای ثبات سیاسی-اجتماعی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های

میانی دهه پنجم

با توجه به روند منعکس شده در چهار دهه گذشته و بر اساس مهم‌ترین شاخص‌های بحران‌ساز، می‌توان از سه سناریوی خوش‌بینانه، بدبینانه و خنثی اشاره کرد. سناریوی خوش‌بینانه را می‌توان «افزایش کارآمدی و بهبود مشروعیت»؛ سناریو بدبینانه «هم‌افزایی بحران‌ها و نیل به بی‌ثباتی سیاسی و سناریوی میانی «کنترل بحران‌ها و ممانعت از هم‌افزایی آن‌ها» را نام برد.

سناریوی اول: افزایش کارآمدی و بهبود مشروعیت

در راستای تحقق این سناریو، بایستی مجموعه‌ای از تغییرات گام به گام در جهت تنش‌زدایی در داخل و نیز در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی صورت پذیرد. با توجه به اینکه بیشتر پیشران‌های بحران‌ساز داخلی، حکایت از ناکافی بودن حقوق آحاد جامعه چه در قانون اساسی و چه در سطح عمل دارد؛ لازم است گستره حقوق فردی و اجتماعی شهروندان گسترش یابد. در سطح فردی لازم است تا نظام سیاسی برخی تغییرات گام به گام را در گفتمان انقلاب اسلامی و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران منظور نماید. از جمله تغییرات در سطح فردی و اجتماعی را می‌توان این‌گونه برشمرد:

۱) نظام سیاسی، سبک‌های مختلف زندگی را (از نوع پوشش تا روابط اجتماعی) مورد پذیرش نسبی قرار می‌دهد و در جهت گسترش سبک زندگی اسلامی (بجای سیاست‌های تقابلی همچون ممانعت از ورود بانوان به استادیوم‌ها، گشت ارشاد، مبارزه با نگهداری از حیوانات خانگی و...) به تبلیغات فرهنگی-عقیدتی بسنده می‌کند.

۲) گفتمان انقلاب اسلامی به «گفتمان فراگیر انقلاب اسلامی» تغییر نام داده و بر اولویت بودن شهروندان ایرانی در همه امور تأکید شده و تلاش می‌شود تا گروه‌های به حاشیه رانده‌شده در دهه‌های گذشته، همچون زنان، قومیت‌ها، اقلیت‌های مذهبی، تشکل‌های صنفی و... موقعیت به نسبت برابری پیدا کنند. همچنین در رابطه با گروه‌هایی که در مورد آن‌ها، حساسیت مذهبی-عقیدتی وجود دارد، حقوق حداقلی منظور می‌گردد.

۳) برخی خواسته‌های قومیتی همچون آموزش به زبان مادری در کنار زبان فارسی و افزایش اختیارات مقامات استانی در ارتباط با امور داخلی آن منطقه مورد پذیرش قرار می‌گیرند.

۴) برای مسأله‌ی انتخابات دو کمیسیون؛ برای برگزاری و رسیدگی به شکایات انتخاباتی تعریف شود که مستقل از همه‌ی نهادهای سیاسی و قابل نظارت عمومی باشند.

۵) مکانیسم‌های تغییر اصول قانون اساسی و مراجعه به آرای عمومی مردم در موارد اختلافی کلان، آسان‌سازی گردد.

۶) امکان شکل‌گیری سندیکا، تشکل و احزاب فراگیر به رسمیت شناخته می‌شود و شرایط برای اعتراضات مسالمت‌آمیز در سراسر کشور بدون سلاح و با حفظ یکپارچگی سرزمینی فراهم می‌شود.

۷) تعریف مشخص از جرم سیاسی-رسانه‌ای و تفاوت آن با جاسوسی و اقدام علیه امنیت ملی ارائه می‌شود تا هم امکان فعالیت رسانه‌ها در نقد نهادهای کشور بر پایه‌ی آن فراهم شود و هم رضایت حکومت و جامعه مدنی توأمان فراهم گردد.

۸) اصل ۴۴ قانون اساسی بازنگری شده و راه‌های خصولتی سازی و رانت جویی به گونه‌ای مسدود گردد تا زمینه برای بخش خصوصی داخلی و مورد تأیید خارجی، به شکل حقیقی فراهم گردد. همچنین بانک مرکزی و سازمان برنامه و بودجه، استقلال کافی برای مهار تورم خواهند یافت.

در جهت افزایش کارآمدی و بهبود مشروعیت، علاوه بر تنش‌زدایی در داخل؛ نیازمند تنش‌زدایی گسترده در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی هستیم. از جمله راهکارهای تنش‌زدا در سطح منطقه و بین‌الملل شامل موارد زیر می‌شوند:

۱) نهادهای تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر در عرصه سیاست خارجی به گونه‌ای بازتعریف شوند که نمایندگان اقشار و جناح‌های مختلف حق اظهارنظر و مشارکت در تصمیم‌گیری‌های آن‌ها را داشته باشند و ترکیبشان در دوره‌های مختلف بر پایه آرای مردمی امکان جابه‌جایی داشته باشد.

۲) توافق‌نامه جدید اتمی امضا و خطر معمای امنیتی کاهش می‌یابد! همچنین اف.ای.تی.اف پذیرفته شده و امکان صادرات و واردات با هزینه کمتر و آسان‌تر، افزایش می‌یابد.

۳) زندانیان خارجی یا دو تابعیتی با زندانیان ایرانی در کشورهای غربی مبادله می‌شوند.

۱- Security Dilemma.

۲- FATF.

۴) تعریف جدیدی از مبارزه با استکبار جهانی و دفاع از حقوق فلسطینیان ارائه می‌شود. به گونه‌ای که امکان مذاکره با غرب (نه به معنای پیوند نزدیک و گسترده) در جهت حل مشکلات فراهم گشته و مساله‌ی دفاع از حقوق فلسطینیان هم با اجماع همه گروه‌های فلسطینی و از طریق نقش آفرینی سازمان ملل متحد و سازمان کنفرانس اسلامی دنبال گردد.

۵) با قدرت‌های منطقه‌ای به ویژه عربستان سعودی و ترکیه، مذاکره‌ای فراگیر برای تقسیم حوزه‌های نفوذ و رقابت سیاسی-نظامی در کشورهای منطقه انجام خواهد شد. همچنین می‌توان در این مذاکرات؛ حقوق شیعیان و اهل سنت، به قدرت رسیدن گروه‌های میانه‌رو، بازار مشترک، مبارزه مشترک با افراط‌گرایی و تروریسم، قاچاق سلاح، مواد مخدر و انسان را مطرح نمود.

۶) با کشورهای دارای مرزهای مشترک خاکی و آبی، مذاکره بر سر تقسیم حق آبه، برداشت از منابع مشترک نفت و گاز و سایر موارد مساله‌ساز مرزی آغاز می‌شود تا از بالا گرفتن بحران و ائتلاف علیه کشور جلوگیری شود.

در صورتی که تغییرات گام به گام و ضرورت‌های پشتیبان آن‌ها در قانون اساسی در طی یک برنامه تدریجی میان مدت اعلام و اجرا گردد، می‌توان افزایش کارآمدی نهادهای خدمت رسان و بهبود مشروعیت را انتظار کشید. پیشران‌های اصلی این سناریو می‌توانند شامل موارد زیر باشند: الف) لزوم تغییرات گام به گام و بازنگری قانون اساسی در جهت حفظ نظام سیاسی و کشور. ب) ناکارآمدی فزاینده و فساد گسترده در نهادهای مختلف کشور که امکان امنیتی شدن اعتراضات مردمی را افزایش می‌دهد. پ) تمایل آمریکا به کاهش حضور نظامی در منطقه و برقراری ثبات. ت) جنگ اوکراین و نیازمندی به ورود نفت و گاز

ایران به بازار جهانی انرژی. ث) تمایل کشورهای حاشیه خلیج فارس به ثبات امنیتی برای پیشبرد برنامه‌های اقتصادی.

برای این سناریو، سد کننده‌هایی نیز وجود دارند: الف) فشار نهادهای ضد غرب و مخالف تغییرات گام به گام به گونه‌ای که با اقدامات تقابلی منجر به پیچیده شدن وضعیت گردند. ب) عدم پایداری آمریکا و کشورهای درگیر در توافق اتمی به مفاد آن و افزایش تحریم‌ها. پ) اتحاد کشورهای عربی منطقه و اسرائیل، به طوری که حضور نظامی اسرائیل در نزدیکی مرزهای ایران افزایش یابد. ت) درخواست روسیه از ایران برای دور زدن تحریم‌های آن کشور به گونه‌ای که منجر به بازگشت تحریم‌های ایران شود. ث) به قدرت رسیدن جمهوری خواهان در ایالات متحده و تأکید آن‌ها بر عدم توافق با ایران. ج) شکل‌گیری پادگفتمان انقلاب اسلامی و اتحاد نیروهای اپوزیسیون.

منطقه‌ای - بین‌المللی	داخلی	پیشران‌های سناریوی اول
	●	لزوم تغییرات گام به گام و بازنگری قانون اساسی در جهت حفظ نظام سیاسی و کشور
	●	ناکارآمدی فزاینده و فساد گسترده در نهادهای مختلف کشور
●		تمایل آمریکا به کاهش حضور نظامی در منطقه
●		نیاز بازار جهانی انرژی به نفت و گاز ایران در پی جنگ اوکراین
●		تمایل کشورهای حاشیه خلیج فارس به ثبات امنیتی

منطقه‌ای - بین‌المللی	داخلی	سد کننده‌های سناریوی اول
--------------------------	-------	--------------------------

	•	فشار نهادهای ضد غرب و مخالف تغییرات گام به گام و توافق
•		عدم پایبندی آمریکا و اعضای توافق + افزایش تحریمها
•		اتحاد کشورهای عربی منطقه و اسرائیل + افزایش حضور نظامی اسرائیل در مرزها
•		درخواست روسیه از ایران برای دور زدن تحریمها و آشکار شدن آن
•		به قدرت رسیدن جمهوری خواهان و تأکید بر عدم توافق با ایران.
	•	شکل گیری پادگفتمان انقلاب اسلامی + اتحاد نیروهای اپوزیسیون

سناریوی دوم: کنترل بحرانها و ممانعت از هم‌افزایی آنها

در این سناریو تلاش می‌شود تا از شتاب گرفتن روند نزولی کارآمدی و مشروعیت کاسته شده و از هم‌افزایی بحرانها در داخل و خارج جلوگیری شود. مبنای این سناریو، حفظ انسجام هواداران نظام در داخل و منطقه و جلوگیری از اتحاد منطقه‌ای و بین‌المللی علیه ایران است. در این راستا، تلاش می‌شود تا از به هم پیوستن اعتراضات در داخل و ائتلاف منطقه‌ای و بین‌المللی در خارج جلوگیری به عمل آید. گفتمان انقلاب اسلامی در جهت تقویت هواداران و افزایش تضاد آنان با سایر گروه‌ها حرکت می‌کند و هم‌زمان تلاش می‌شود تا این تضاد حالت دوره‌ای و ناپیوسته داشته باشد تا هم انسجام هواداران را حفظ کند و هم از هم‌نوایی گروه‌های خارج از گفتمان جلوگیری گردد. با توجه به اینکه برنامه‌ی گسترده‌ای برای حل ریشه‌ای بحرانها در چشم‌انداز دیده نمی‌شود، راه‌حل‌های مقطعی برای خاموش‌سازی بحرانها به کار گرفته می‌شوند. به همین دلیل، نقش دستگاه‌های تبلیغاتی-فرهنگی، امنیتی-قضایی و خدماتی-امدادی بسیار برجسته می‌شود.

مجموعه اقداماتی که در داخل کشور و در راستای کنترل بحرانها و ممانعت

از هم‌افزایی آنها صورت می‌پذیرد:

۱) اسلامی و یکسان‌سازی جامعه و سبک زندگی چه از نظر صرف بودجه و چه در برنامه‌ریزی و اجرا، با شدت بیشتری پیگیری می‌گردد. در جهت ارائه سبک زندگی ایرانی-اسلامی، تلاش‌ها برای ارائه الگوی پوشش، تعداد فرزندان، شغل مناسب مردان و زنان اوج گرفته و سایر الگوهای زندگی حذف می‌شوند.

۲) دایره‌ی اقدامات ضد امنیتی بر اساس میزان فاصله الگوهای متفاوت سبک زندگی از مذهب و الگوی رسمی کشور، تعیین خواهد شد و وظایف دستگاه‌های امنیتی-قضایی در حوزه فرهنگ، بیش از پیش توسعه می‌یابد.

۳) خواسته‌های قومیتی یا نادیده گرفته می‌شوند و یا با جدایی‌طلبی برابر فرض می‌شوند. به طور کلی، تلاش‌ها بر تقلیل خواسته‌های اقشار مختلف به خواسته‌های معیشتی متمرکز خواهند شد.

۴) محدودسازی رسانه‌ها و کنترل فضای اینترنت در دستور کار قرار خواهد گرفت. در این راستا، فیلترینگ و طرح‌های شناسایی هویت کاربران به اجرا درخواهند آمد. شبکه ملی اطلاعات و شبکه‌های اجتماعی داخلی تقویت خواهند شد تا مانعی برای هماهنگی و همکاری گسترده نیروهای معترض داخلی با مخالفان خارج از کشور باشند.

در این راستا همکاری با روسیه و چین برای توسعه‌ی شبکه ملی اطلاعات و فیلترینگ افزایش خواهد یافت. خود این موضوع دو آسیب جدی می‌تواند به همراه داشته باشد: روند گردش اطلاعات کشور در اختیار چین قرار می‌گیرد و از امکان رقابت‌پذیری اقتصاد ایران با دیگر کشورهای جهان می‌کاهد. همچنین با توجه به همکاری چین با اسرائیل برای دستیابی به فناوری‌های پیشرفته غربی (که به طور متعارف در اختیار چین قرار نمی‌گیرد)، این موضوع؛ زمینه آسیب‌پذیری

محیط داخلی کشور در قبال اسرائیل را افزایش می‌دهد.^۵

(۵) تضاد جناحی در جهت توجیه مشکلات کشور مدیریت شده و از تعمیق آن جلوگیری می‌گردد. ولی مشکلات به طور مطلق، به دولت‌های پیشین و مدیران سابق منتسب می‌شوند. همچنین در جهت جلوگیری از افزایش تضاد جناحی، تلاشی برای مشارکت گسترده در انتخابات صورت نمی‌پذیرد و رد صلاحیت کاندیداها با قوت ادامه می‌یابد. با اختلافات درون جناحی هم برخورد شده و هرگونه فاصله از جریان اصلی جناح حاکم تقبیح می‌شود.

(۶) در سطح اقتصاد، جیره‌بندی کالاهای اساسی و کنترل تعزیراتی-پلیسی برای مقابله با افزایش قیمت‌ها به کار بسته می‌شود و تأمین بودجه دولت و نهادهای حکومتی از داخل، در دستور کار قرار می‌گیرد. از سوی دیگر، ارائه اخبار خوب و وعده‌های بزرگ چون ساخت انبوه مسکن ارزان قیمت، افزایش اشتغال، کاهش تورم و افزایش قدرت خرید به جامعه ارائه می‌شود تا امید به آینده حفظ شود.

(۷) در مدیریت بحران‌ها، تمرکز بر روی نپذیرفتن مسئولیت در نهادهای مسئول و انداختن مسئولیت به دوش نهادهای دیگر قرار داده می‌شود تا مساله مشمول مرور زمان شده و با حادثه‌ای دیگر فراموش شود. همچنین عزل و نصب‌ها و ادغام‌های نهادی، بدون پیگیری عملکرد مدیریتی افراد ادامه پیدا خواهند کرد.

(۸) تبلیغات ضد غرب و اسرائیل از یکسو و علیه رژیم‌های غرب‌گرا از سوی دیگر، فزونی گرفته و تلاش برای ناکارآمد نشان دادن رژیم‌های لیبرال دموکراتیک بالا می‌گیرد. همچنین در راستای افزایش اعتماد به نفس داخلی و پرستیژ منطقه‌ای-بین‌المللی، توان موشکی-پهپادی و دریایی به نمایش عمومی گذاشته می‌شود.

در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی هم اقداماتی در جهت مهار کشورهای متخاصم و جلوگیری از ائتلاف منطقه‌ای و بین‌المللی به شرح زیر صورت خواهد پذیرفت: (۱) بر افزایش غنی‌سازی اورانیوم و تحقیقات هسته‌ای تأکید، ولی پیش از مرحله تبدیل به پلوتونیوم متوقف می‌شود. همچنین تلاش می‌شود تا مذاکرات هسته‌ای بدون رسیدن به نتیجه قطعی ادامه پیدا کند تا مانع از شکل‌گیری ائتلاف و افزایش فشار بر کشور شود و یا اگر به نتیجه رسید، در قالب توافقی موقت و آتش‌بس بین ایران و غرب باشد.

(۲) افزایش تنش‌ها در دریا و خشکی به صورت کنترل‌شده در دستور کار قرار می‌گیرد تا هم واکنشی به اقدامات کشورهای غربی و منطقه‌ای باشد و هم پاسخ سنگینی به دنبال نداشته باشد.

(۳) تلاش می‌شود تا سیاست اتحاد با شرق همراه با قرارداد ۲۵ ساله همکاری ایران و چین و فراتر از سرمایه‌گذاری بیش از ۴۰۰ میلیارد دلاری چین در صنعت نفت و گاز و زیرساخت‌های حمل‌ونقل، به همکاری گسترده نظامی ختم شود!

(۴) تلاش می‌شود تا شبکه‌های دور زدن تحریم، متنوع‌تر شده و از روش تهاثر، برای صادرات و واردات کالا و تأمین نیازهای اساسی بهره گرفته شود.

(۵) با گروه‌های ضد غرب سنی در منطقه، همزیستی مسالمت‌آمیز صورت گرفته و از افزایش تنش خودداری دوجانبه صورت می‌پذیرد تا انرژی همه گروه‌ها، صرف مقابله با غرب و گروه‌های غرب‌گرا گردد.

(۶) از افزایش تنش به دلیل مسائل فرهنگی و مرزی با همسایگان یا اجتناب شده و یا به صورت کنترل‌شده مدیریت می‌شود که نتیجه آن‌ها؛ باقی ماندن اختلافات در حالت کمون خواهد بود.

۷) انتقال سلاح و فناوری لازم به نیروهای نیابتی در منطقه ادامه یافته و درگیری‌ها به صورت تناوبی از عراق تا مرزهای اسرائیل و عربستان (در صورت عدم تداوم توافق با کشورهای عربی) فعال می‌شوند. اما تلاش می‌شود تا کنترل بحران‌ها از دست خارج نشود.

۸) حملات سایبری به نهادهای نظامی و غیرنظامی از سوی اسرائیل و سایر کشورهای متخاصم افزایش یافته و پاسخگویی به آن‌ها از سوی ارتش سایبری صورت خواهد گرفت ولی از سوی دو طرف، کنترل خواهد شد تا کار به واکنش نظامی نرسد.

پیشران‌های این سناریو می‌توانند شامل موارد زیر باشند: الف) تمایل نظام سیاسی به حفظ وضع موجود و عدم تمایل به تغییر ساختاری. ب) عدم اتحاد سیاسی در داخل و خارج مخالفان. پ) تمایل کشورهای حاشیه خلیج فارس به حفظ نظم و ثبات و پرهیز از درگیری. ت) جنگ اوکراین و افزایش قیمت انرژی و غلات. ث) افزایش بارندگی و رفع موقت خشک‌سالی و کمبود برق. ج) شیوع یک بیماری فراگیر به نحوی که مانعی برای شکل‌گیری اعتراضات باشد.

سدکننده‌های سناریوی دوم هم، این موارد را در برمی‌گیرند: الف) افزایش نرخ تورم و کاهش شدید قدرت خرید مردم به یک‌باره. ب) رسیدن به یک میثاق مورد توافق میان مخالفان داخل و خارج از کشور. پ) وقوع حوادث دل‌خراش و مرگ‌آور ناشی از فساد و ناکارآمدی. ت) گسترش پیمان ابراهیم به عربستان و شکل‌گیری ناتوی منطقه‌ای علیه ایران. ث) افزایش شدید خرابکاری، ترور و حمله به تأسیسات اتمی و نظامی کشور توسط اسرائیل که منجر به پاسخ شدید نیروهای نظامی به تهاجم شود. ج) پایان جنگ اوکراین و نرمال شدن صادرات نفت و گاز روسیه به بازار. چ) شدت گرفتن درگیری‌های نیابتی-مرزی در منطقه،

به گونه‌ای که قدرت‌های منطقه‌ای را وادار به رویارویی نظامی کند.

منطقه‌ای - بین‌المللی	داخلی	پیشران‌های سناریو دوم
		تمایل نظام سیاسی به حفظ وضع موجود
		عدم اتحاد سیاسی مخالفان در داخل و خارج
		تمایل کشورهای حاشیه خلیج فارس به حفظ نظم و ثبات
		جنگ اوکراین و افزایش قیمت انرژی و غلات
		افزایش بارندگی و رفع موقت خشک‌سالی و کمبود برق
		شیوع یک بیماری فراگیر

منطقه‌ای - بین‌المللی	داخلی	سد کننده‌های سناریو دوم
		افزایش نرخ تورم و کاهش شدید قدرت خرید
		رسیدن به یک میثاق مورد توافق در میان مخالفان نظام
		حوادث دل‌خراش و مرگ‌آور ناشی از فساد و ناکارآمدی
		گسترش پیمان ابراهیم به عربستان و شکل‌گیری ناتوی منطقه‌ای
		افزایش شدید خرابکاری، ترور و حمله به تأسیسات اتمی و نظامی
		پایان جنگ اوکراین و نرمال شدن صادرات نفت و گاز روسیه
		شدت گرفتن درگیری‌های نیابتی-مرزی و ورود قدرت‌های منطقه‌ای به جنگ

سناریوی سوم: هم‌افزایی بحران‌ها و نیل به بی‌ثباتی سیاسی

سناریوی سوم، بدبینانه‌ترین سناریو درباره سال‌های میانی دهه پنجم به حساب می‌آید. در این سناریو که از برخی جهات نزدیکی زیادی با سناریو دوم دارد، فرض بر آن است که نظام سیاسی اراده و توان خویش را برای حل یا کنترل مشکلات از دست می‌دهد و بحران‌ها در سطوح مختلف؛ داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی با یکدیگر همبستگی پیدا کرده و نظام سیاسی کشور را به سمت بی‌ثباتی سوق می‌دهند. سیاست‌گذاری‌های کلان بر اساس نیازهای جامعه صورت‌نپذیرفته و دست بالا با برنامه‌های ایدئولوژیک خواهد بود. دستگاه‌های تبلیغاتی، تلاش وافر در جهت برانگیختن حس وفاداری هواداران و طرد و مقابله با سایرین به خرج می‌دهند. با این حال دستگاه‌های خدمت‌رسان نظامی و غیرنظامی، در انجام وظایف و کارآمدی با بحران روبه‌رو هستند و بار عمده‌ی مواجهه با مشکلات بر دوش دستگاه‌های امنیتی-قضایی در داخل و نظامی-نیابتی در خارج خواهد بود. در چنین شرایطی و بر اساس پیش‌بینی‌های بحران‌ساز چهار دهه گذشته، سلسله اقداماتی در داخل و خارج از کشور می‌توانند اتفاق بیافتند. مراحل داخلی این سناریو می‌توانند شامل موارد زیر باشند:

۱) اسلامی‌سازی و یکسان‌سازی سبک زندگی به یکی از برنامه‌های اصلی نهادهای دولتی و حکومتی تبدیل می‌شود که از نحوه‌ی پوشش در ادارات و سازمان‌های دولتی و خصوصی آغاز و به تفکیک جنسیتی در محیط‌های عمومی گسترش پیدا می‌کند. به موازات آن، برخوردهای انتظامی و قضایی با سرپیچی‌کنندگان و سایر سبک‌های زندگی و عقیده‌افزایش و مساله بعد امنیتی پیدا می‌کند.

۲) خواسته‌های قومیتی، با مشکلات معیشتی و زیست‌محیطی در آن مناطق درهم آمیخته و گسترش بیشتری پیدا می‌کند و یا به تقویت احزاب هویت‌گرا و یا برعکس، به اتحاد اقشار مختلف علیه کلیت نظام سیاسی منتهی می‌شوند. همچنین، مسائل قومیتی-فرهنگی در کشورهای همسایه و سیاست‌گذاری منطقه‌ای نظام در آن حوزه می‌تواند به عاملی برای شکل‌گیری تضاد قومی یا مخالفت با حکومت تبدیل شود. مجموعه این مسائل می‌تواند به حملات مسلحانه گروه‌های قوم‌گرا، مشروعیت ببخشند.

۳) تضاد جناحی بار دیگر هویدا و اختلاف بر سر شیوه حکمرانی و اولویت منافع ملی در سیاست خارجی، بالا می‌گیرد که اگر تا زمان انتخابات به طول بینجامد، می‌تواند بحران‌آفرین باشد. مساله انتخابات در ارتباط با میزان مشارکت هم‌چالش‌برانگیز خواهد بود و با توجه به فقدان چشم‌انداز تغییرات پایه‌ای، مشارکت گسترده دور از انتظار خواهد بود. همچنین با توجه به فقدان راه‌حل‌های جامع برای بهبود کارآمدی و سرمایه اجتماعی در سیاست‌گذاری‌های کلان، اختلافات درون جناح حاکم هم بر سر تعیین مقصر مشکلات بالا گرفته و می‌تواند به چالش‌هایی درون دولت، میان دولت و مجلس و یا حتی نهادهای انتخابی با انتصابی منجر شود.

۴) شبکه‌ی ملی اطلاعات راه‌اندازی شده و استفاده کاربران از فضای اینترنت قابلیت رصد پیدا خواهد نمود. با اینکه این مساله می‌تواند کنترل بیشتر و در نتیجه امنیت نسبی را دست‌کم در کوتاه‌مدت برای نظام سیاسی فراهم نماید ولی، ارتباط وثیق آن با پیشرفت فناوری و پروژه‌هایی چون اینترنت ماهواره‌ای، پراکسی‌ها، نرم‌افزارهای کدکننده دیتا و... می‌تواند شبکه‌ی ملی اطلاعات را کم‌اثر کند.

۵) سیاست‌گذاری‌های پرهزینه و ناکارآمد اقتصادی، نگارش بودجه‌های تورم‌زا، حضور سیستم مالی کشور در لیست سیاه اف.ای.تی.اف.او بی‌انضباطی مالی به احتمال فراوان ادامه می‌یابد. سایر گزینه‌های دولت و نهادهای مرتبط برای جبران کسری بودجه ناشی از این شرایط؛ استقراض از بانک مرکزی، افزایش مالیات، عوارض و حامل‌های انرژی، افزایش قیمت کالاهای اساسی و یا فروش اموال دولتی خواهد بود. این گزینه‌ها می‌توانند پیامدهای مخاطره‌آمیزی را در قالب رویارویی اقشار آسیب‌دیده با نظام سیاسی و یا ریزش نیروهای امنیتی را به همراه داشته باشند که بایستی با دقت بیشتری مورد توجه سیاست‌گذاران کلان کشور قرار گیرد.

۶) با توجه به افزایش تنش‌ها در سطح منطقه و بین‌الملل، تأکید سیاست‌گذاری کلان بر خودکفایی غذایی بیشتر خواهد شد. پیرو این امر، برداشت از منابع زیرزمینی آب افزایش می‌یابد که در صورت وقوع خشک‌سالی در نیمه جنوبی کشور، فرونشست گسترده زمین را به دنبال خواهد آورد که می‌تواند علاوه بر برهم خوردن تناسب جمعیت مناطق مختلف کشور، به وقایعی فاجعه‌بار منتهی شود.

۷) در سطح تبلیغات سیاسی از یکسو، وعده‌هایی بزرگ از سوی مقامات برای حل مشکلات ارائه می‌شود ولی از سوی دیگر، مشکلات معیشتی امری عادی در نقاط مختلف جهان نشان داده می‌شوند. استکبارستیزی و مقابله با غرب به همراه تقابل با اسرائیل، با شدت بیشتری پیگیری شده و تلاش می‌شود تا در داخل، هرگونه توافق سازش به نظر برسد و هزینه برای نیروهای خواهان توافق بالا برود. پیرو این مسائل، احتمال حمله به سفارتخانه‌ها و کنسولگری‌های قدرت‌های غربی و منطقه‌ای نیز، توسط نیروهای مخالف توافق بالا خواهد رفت.

۸) با توجه به موارد پیش گفته و تبدیل شدن بیشتر شکاف‌های اجتماعی به مساله امنیتی، بار دستگاه‌های امنیتی-قضایی بسیار سنگین شده و مسائلی چون شیوه بازداشت و رسیدگی به پرونده متهمان و صدور حکم برای آنان به کانونی برای بحران خواهند شد. همچنین با توجه به نقش دیاسپورای ایرانی در منعکس سازی و هماهنگی اعتراضات، برخورد احتمالی امنیتی با آن‌ها در ورای مرزها، می‌تواند چهره‌ی نظام سیاسی را به شدت مخدوش نماید و بر مناسبات بین‌المللی تأثیر منفی بگذارد.

در چارچوب سناریوی سوم، سلسله اتفاقاتی هم در ورای مرزها می‌توانند رخ دهند که شامل موارد زیر هستند:

۱) با توجه به افزایش احتمالی و شدید سطح غنی‌سازی اورانیوم، فشار رسانه‌ای در رسانه‌های غرب و فارسی‌زبان خارج از کشور و تحرکات دیپلماتیک در جهت شکل‌دهی به ائتلاف بین‌المللی علیه ایران سیر صعودی خواهند گرفت. گام‌های بعدی؛ فعال شدن مکانیسم ماشه و بازگشت تحریم‌های شورای امنیت و تنگ‌تر شدن حلقه‌ی تحریم‌ها در مرحله تصویب و اجرا، تأمین منابع مالی و کالاهای اساسی کشور خواهد بود که با محاصره دریای و هوایی ایران و در نهایت درگیری نظامی، تکمیل خواهد شد.

۲) در صورت تداوم جنگ اوکراین و در راستای پیگیری سیاست گرایش به شرق در سیاست خارجی، احتمال همکاری بخش‌های اقتصادی و نظامی کشور با روسیه برای دور زدن تحریم افزایش یافته و احتمال توافق با غرب و کشورهای منطقه و پذیرش اف.ای.تی.اف را کاهش می‌دهد.

۳) در جهت جلوگیری از افزایش توان برنامه‌های موشکی، پهپادی و اتمی، اجرای برنامه‌های ترور، خرابکاری و حملات سایبری به تأسیسات اتمی، نظامی و

غیرنظامی (به شرطی که ارزش نمادین بالایی داشته باشد) توسط قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای دور از انتظار نخواهد بود.

۴) برنامه‌ی صدور انقلاب و حضور سیاسی-نظامی در کشورهای منطقه و فرا منطقه (با توجه به توانایی‌های مالی و امکان‌پذیری لجستیکی) با ارائه فناوری‌های موشکی و پهپادی به گروه‌های محور مقاومت پیگیری خواهد شد. با افزایش درگیری‌ها، احتمال درگیری دریایی در آب‌های بین‌المللی و منطقه‌ای هم بالا می‌رود که می‌تواند به تشکیل ناتویی جدید در منطقه علیه ایران، منجر گردد. همچنین افزایش درگیری در کشورهای منطقه، می‌تواند واکنش منفی اکثریت مردم آن کشورها علیه ایران را شدت بخشد و در کشورهای همسایه موضع جناح‌های مخالف ایران بر سر اختلافات مذهبی، منابع آبی، نفتی، گازی یا اختلافات مرزی را تقویت کند.

۵) گزینه دیگر قدرت‌های منطقه‌ای و غربی در صورت افزایش گسترده‌ی غنی‌سازی اورانیوم، حمایت عملی آنان از گفتمان جایگزین انقلاب اسلامی و معترضان خواهد بود که می‌تواند فشار گسترده دیپلماتیک در دستور کار قرار گرفتن مساله حقوق بشر، تحت پیگرد قرار گرفتن مقامات کشور و وابستگان‌شان در خارج از کشور (هم از نظر مالی و هم از نظر قضایی)، کمک به هماهنگی نیروهای اپوزیسیون و خدماتی چون اینترنت ماهواره‌ای و مقابله با سانسور و فیلترینگ را دربر داشته باشد.

پیشران‌های سناریوی سوم را می‌توان این‌گونه برشمرد: الف) فقدان تمایل نظام سیاسی به حل اساسی بحران‌های کارآمدی و مشروعیت و از میان رفتن امید به بهبود وضعیت کشور در میان اقشار مختلف مردم. ب) شکل‌گیری گفتمان جایگزین انقلاب اسلامی و پیوستن اقشار مختلف معترض کشور به آن. پ)

گسترش برنامه غنی‌سازی اورانیوم و برنامه موشکی. ت) کاهش بارندگی و افزایش خشک‌سالی و کمبود برق. ث) تشکیل ناتوی منطقه‌ای و برنامه‌ریزی آن برای مقابله با نظام. ج) به قدرت رسیدن جمهوری خواهان در ایالات متحده (چ) پایان جنگ اوکراین و توافق غرب با روسیه برای از سر گرفتن صادرات انرژی. سدکننده‌های این سناریو نیز می‌توانند شامل این موارد باشند: الف) افزایش شدید قیمت نفت و گاز ب) دسترسی نیروهای نظامی کشور به توانایی تولید تسلیحات اتمی پیش از موعد پیش‌بینی شده توسط دولت‌های غربی و منطقه‌ای. پ) بروز یک بیماری فراگیر یا فاجعه ملی چون زلزله، به نحوی که بحران‌های موجود را به حالت کمون ببرد. ت) عدم شکل‌گیری گفتمان جایگزین انقلاب اسلامی و بروز اختلاف عمیق میان اقلیت معترض. ث) افزایش درگیری‌های قومی-مذهبی در داخل کشور و یا در کشورهای همسایه به گونه‌ای که لزوم اتحاد در مقابل دشمن مشترک احساس شود. ج) ظهور مجدد داعش یا گروه‌های افراط‌گرا در منطقه به گونه‌ای که ضرورت برخورد ملی و جهانی را به دنبال داشته باشد.

منطقه‌ای - بین‌المللی	داخلی	پیش‌ران‌های سناریو سوم
		فقدان تمایل نظام سیاسی به حل اساسی بحران‌های کارآمدی و مشروعیت
		شکل‌گیری گفتمان جایگزین انقلاب اسلامی
		گسترش برنامه غنی‌سازی و موشکی
		افزایش خشک‌سالی و کمبود برق
		تشکیل ناتوی منطقه‌ای
		به قدرت رسیدن جمهوری خواهان
		پایان جنگ اوکراین و توافق غرب با روسیه برای از سر گرفتن صادرات انرژی

منطقه‌ای - بین‌المللی	داخلی	سد کننده‌های سناریوی سوم
		افزایش شدید قیمت نفت و گاز و امتیازدهی گسترده غرب
		دسترسی پیش از موعد به توانایی تولید تسلیحات اتمی
		بروز یک بیماری فراگیر یا فاجعه ملی چون زلزله
		عدم شکل‌گیری گفتمان جایگزین انقلاب اسلامی و بروز اختلاف عمیق میان مخالفان
		افزایش درگیری‌های قومی-مذهبی در داخل کشور و یا در کشورهای همسایه
	•	ظهور مجدد داعش یا گروه‌های افراط‌گرا در منطقه

کارت‌های شگفت‌انگیز این سناریوها هم شامل موارد زیر می‌شوند:

الف) جابجایی قدرت در رأس نظام ب) وقوع یک حادثه طبیعی یا غیرطبیعی بزرگ که منجر به برانگیخته شدن شدید احساسات عمومی یا کشته شدن گسترده شهروندان ایرانی شود مثل زلزله یا فرونشست زمین. پ) شیوع یک پاندمی و بیماری فراگیر جدید. ت) حمله چین به تایوان و آغاز یک درگیری بین‌المللی. ث) وقوع یک جنگ بزرگ در اروپا. ج) وقوع انقلاب در کشورهای منطقه و تغییر موازنه قوا از طریق عملیاتی نظیر «طوفان الاقصی».

منطقه‌ای - بین‌المللی	داخلی	کارت‌های شگفتی‌ساز سناریوها
	•	جابجایی قدرت در رأس نظام
	•	برانگیخته شدن احساس عمومی در پی یک حادثه یا ناکارآمدی
•	•	شیوع یک پاندمی و بیماری فراگیر جدید
•		وقوع درگیری نظامی در شرق آسیا
•		گسترش جنگ روسیه و اوکراین به خاک اروپا
•		وقوع انقلاب در کشورهای منطقه

نتیجه گیری

وقوع حوادث بحران ساز و تکرار حوادث مشابه در دهه های مختلف، ضرورت شناسایی پیشران های بحران ساز، انواع بحران سیاسی-اجتماعی و سرنوشت آن ها را حیاتی می کند. همان طور که در بخش نظری پژوهش ارائه شد، سه سرنوشت برای بحران های موجود در هر دهه می توان متصور شد. با توجه به افزایش سیر بحران ها در طول چهار دهه گذشته، پیشران های بحران ساز جدید در دهه های سوم و چهارم ظهور نموده اند. با روند پژوهی بحران های چهار دهه گذشته، مهم ترین پیشران های بحران ساز شامل اسلامی سازی جامعه و یکسان سازی سبک زندگی و اندیشه، سیاست های ناکارآمد اقتصادی و رانت جویی، خواسته های قومیتی و پاسخ حکومت به آن، استکبارستیزی و مقابله جویی آمریکا با آن، اسراییل ستیزی و مقابله جویی آن کشور، صدور انقلاب و مقابله کشورهای منطقه با آن و چالش های زیست محیطی و انتقال آب می شوند. بر پایه این پیشران ها، می توان سه سناریوی خوش بینانه، بدبینانه و خنثی بر اساس آینده های ممکن، برای سال های میانی دهه پنجم در نظر گرفت. در همین راستا، سؤال اصلی پژوهش به این شکل مطرح شد: «با توجه به الگوی ثبات/بی ثباتی در چهار دهه گذشته، کدام یک از سناریوهای خوش بینانه، بدبینانه و خنثی در ارتباط با ثبات نظام جمهوری اسلامی ایران احتمال وقوع بیشتری دارد؟».

سناریوی اول، «افزایش کارآمدی و بهبود مشروعیت» نام گرفت که سناریوی خوش بینانه به شمار می آید.

سناریوی دوم، «کنترل بحران ها و ممانعت از هم افزایی آن ها» نامیده شد که با توجه به سیاست های کلان کشور، سناریوی ترجیحی محسوب می گردد.

در نهایت سناریوی سوم، «هم افزایی بحران ها و نیل به بی ثباتی سیاسی» نام

گرفت که سناریویی بدبینانه بود.

در جهت پاسخ به سؤال پژوهش، فرضیه‌ای به این شکل مطرح شد: «الگوی شکل‌گیری ثبات/بی‌ثباتی در چهل سال گذشته، نشان از کاهش امکان حل بحران‌ها و برعکس، سرریز شدن آن‌ها نسبت به هم در پایان دهه چهارم دارد که می‌تواند به دورنمایی چون؛ هم‌افزایی بحران‌ها و نیل به بی‌ثباتی سیاسی، حرکت کند».

آنچه سیر حوادث بحران‌زا در ماه‌های گذشته نشان می‌دهند، نشان از بحران‌زایی توأمان بحران‌های حاصل از تغییرات مادی و ارزشی و هم‌افزایی آن‌ها با یکدیگر دارد که می‌تواند به وقوع احتمالی سناریوی سوم در سال‌های میانی دهه پنجم منجر شود. به همین دلیل، لزوم دقت صاحبان امر بیش از پیش احساس می‌شود!

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Amir Behzad

Sadeqi

Davoud

Gharayagh-Zandi

<https://orcid.org/0000-0002-6140-5955>

<https://orcid.org/0000-0002-4778-4805>

منابع

پورفرد، م. (۱۳۹۶). ثبات سیاسی در نظام مردم‌سالاری دینی. علمی-پژوهشی سیاست

متعالیه، سال پنجم (۱۹)، ۴۳-۶۴.

جانسون، چ. (۱۳۶۳). تحول انقلابی: بررسی

نظری پدیده انقلاب (نسخه چاپ اول). (ح. الیاسی، مترجم) تهران: انتشارات امیر کبیر. چیلکوت، ر. (۱۳۷۸). نظریه‌های سیاست مقایسه‌ای. (ع. طیب، و. بزرگی، مترجم) تهران: خدمات فرهنگی رسا.

خلیلی، ر. (۱۳۹۹). تحول گفتمانی حکمرانی امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران. *مطالعات راهبردی، شماره چهارم (۹۰)*، ۷-۴۸.

زارعی، ب.، یزدان‌پناه، ک.، زینی‌وند، ع. (۱۳۹۲). بررسی گفتمان‌های امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران. *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۱(۴۵)، ۴۵-۶۴.

ساوه‌درودی، م.، خلیلی، ا.، ملکی، ع. (۱۳۹۲). بحران‌های سیاسی و توسعه سیاسی در ایران. *امنیت پژوهی، سال دوازدهم (۴۳)*، ۳۵-۵۹.

سندرز، د. (۱۳۸۰). *الگوهای بی‌ثباتی سیاسی*. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی. شفیعی‌فر، م. (۱۳۹۱). ثبات و تعادل در جمهوری اسلامی ایران. *پژوهشنامه انقلاب اسلامی، سال اول (۲)*، ۶۳-۹۱.

صادقی، ا. (۱۴۰۲). *از تغییرات اجتماعی تا چالش‌های بی‌ثبات کننده. علم سیاست و تجربه زیست سیاسی در ایران پس از انقلاب اسلامی؛ الگوها، روندها و نتایج*. شانزدهمین همایش سالانه، تهران: انجمن علوم سیاسی ایران.

غرایاق‌زندی، د. (۱۳۹۷). *درآمدی بر آینده پژوهی در مطالعات امنیتی (جلد چاپ اول)*. تهران: پژوهشکده مطالعات کاربردی قلم.

غرایاق‌زندی، د. (۱۴۰۱). چالش‌های برنامه همکاری‌های جامع ایران و چین: با تأکید بر معمای امنیتی اتحادها. *سیاست و* ۵۲(۱)، ۱۳۳-۱۵۲.

doi: 10.22509/2022.225461.1190

غرایاق‌زندی، داود، صادقی، امیر بهزاد، (۱۴۰۱)، *الگوی مفهومی ثبات/بی‌ثباتی در تداوم/عدم تداوم نظام‌های سیاسی: علل، روند، نتایج، رهیافت‌های سیاسی و بین-المللی*، دوره ۱۳، شماره ۲، صص ۱۱۳-۱۳۵.

قاضی زاده، ع. (۱۴۰۰). *مسائل راهبردی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران*. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

لطیفان، س. (۱۳۹۰). پندار از تهدید و سیاست‌های امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران. *روابط خارجی، سال سوم (۱)*، ۱۷۵-۲۰۷.

محمدی لرد، ع. (۱۳۹۳). *آینده پژوهی ثبات سیاسی ایران (نسخه چاپ دوم)*. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

محمدی، ر. (۱۳۹۵). *آینده داعش در منطقه: سناریوهای محتمل*، استاد راهنما:

غرایاق زندی، داود، ، دانشکده اقتصاد و علوم سیاسی. تهران: دانشگاه شهید بهشتی.

یاوری وثاق، م. (۱۳۹۱). *نقش رسانه در آگاهی بخشی سیاسی و اجتماعی*. (ر. چاووشی،

تدوین) قم: دین و رسانه. بازیابی از

<http://pajuhesh.irc.ir/Product/book/show.text/id/23228>

<http://www.irc.ac.ir/word/occasion/index/193077/indexId/>

References

Jones, S. G., & Newlee, D. (2019, November). *Iran's Protests and the Threat to Domestic Stability*. Washington D.C.: CENTER FOR STRATEGIC & INTERNATIONAL STUDIES. Retrieved from WWW.CSIS.ORG

La Palombara, J. (1971). Penetration: Crisis of Governmental Capacity. In L. Binder, & J. La Palombara, *Crises and Sequences in Political Development* (pp. 205-232). Princeton University Press. doi:10.1515/9781400867370-007

Soltaninejad, M. (2018). Coalition-Building in Iran's Foreign Policy: Understanding the 'Axis of Resistance'. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 1-16. doi:10.1080/19448953.2018.1506295

Vahabi, M. (2004). *The Political Economy of Destructive Power*.

Edward Elgar Publishing Limited.

Watkins , S. (2020, July 6). *China Inks Military Deal With Iran Under Secretive 25-Year Plan*. Retrieved from [www.oilprice.com](https://oilprice.com/Energy/General/China-Inks-Military-Deal-With-Iran-Under-Secretive-25-Year-Plan.html) : <https://oilprice.com/Energy/General/China-Inks-Military-Deal-With-Iran-Under-Secretive-25-Year-Plan.html>.

Transtaled References into English

Gharayagh Zandi, Davoud. 2018. An Introduction to Future Studies in Security Studies. Tehran: Pen Applied Studies Research Institute. [In Persian]

Khalili, Reza. 2020. "Discursive Transformation of National Security Governance in the Islamic Republic of Iran." *Strategic Studies Quarterly* 4 (90): 7-48. [In Persian]

Mohamadi Lord, Abdul-Mahmoud. 2014. *The Future Study of Iran's Political Stability*. Tehran: Strategic Studies Research Institute. [In Persian]

Pourfard, Masoud. 2018. "Political Stability in Religious Democracy System." *Scientific Research Quarterly Journal of Transcendental Politics* 5 (19): 43-64. [In Persian]

Qazi Zadeh, Alireza. 2021. *Strategic issues of Islamic Republic of Iran's national security*. Tehran: Research Institute of Strategic Studies. [In Persian]

Sadeqi, Amir Behzad. 2024. "From social changes to destabilizing challenges." *Proceedings of the 16th Conference of the Iranian Political Science Association* 899. [In Persian]

Sanders, David. 2002. *Patterns of political instability*. Translated by Research Institute of Strategic Studies. Tehran: Research Institute of Strategic Studies. [In Persian]

- Shafieefar, Mohammad. 2012. "Stability and Balance in Islamic Republic of Iran." *A Quarterly Scientific Research Journal on Islamic Revolution* 2 (2): 63-91. [In Persian]
- Zarei, Bahador, Keyumars Yazdanpanah, and Ali Zeinivand. 2013. "Examining the national security discourses of the Islamic Republic of Iran." *Human Geography Researches* (University of Tehran Press) 45 (1): 45-64. doi: 10.22059/jhgr.2013.30038.: [In Persian]
- Saveh-Doroudi, M., Khalili, A., and Maleki, A. (2013). Political crises and political development in Iran. *Security Research*, 12(43), 35–59. [In Persian]
- Chilcote, R. H. (1999). *Theories of comparative politics* (A. Tayyeb & V. Bozorgi, Trans.). Rasa Cultural Services. [In Persian]
- Gharayagh Zandi, D., and Sadeghi, A. B. (2022). A conceptual framework of stability and instability in the continuity and discontinuity of political systems: Causes, processes, outcomes, *Political and International Approaches*, 13(2), 113–135. <https://doi.org/10.29252/PIAJ.2022.225461.1190>. [In Persian]
- Johnson, C. (1984). *Revolutionary change: An analysis of the phenomenon of revolution* (1st ed.; H. Elyasi, Trans.). Amirkabir Press. [In Persian]
- Lotfian, S. (2011). Perceptions of threat and the national security policies of the Islamic Republic of Iran. *Foreign Relations*, 3(1), 175–207. [In Persian]
- Mohammadi, R. (2016). *The future of ISIS in the region: Plausible scenarios* (Master's thesis, Supervisor: D. Gharayagh Zandi). Faculty of Economics and Political Sciences, Shahid Beheshti

University. [In Persian]

Yavari Vethagh, M. (2012). The role of media in political and social awareness (R. Chavoshi, Ed.). Din va Resaneh. [In Persian]

Gharayagh Zandi, D. (2022). Challenges of the Iran–China Comprehensive Cooperation Program: With an emphasis on the security dilemma of alliances. Siasat, 52(1), 133–152. <https://doi.org/10.22059/JPO.2022.329679.1007848>. [In Persian]

Jalili, Mohamad, and Naser Jamalzadeh. 2024. "A Comparative Analysis of Cultural Development in Pahlavi II and the Islamic Republic of Iran: Examining the Eras of Stability (1953–1979 and 1989–2022)." The State Studies Quarterly 10 (39): 289-322. [In Persian]

Sadeqi, Seyed Shamsodin, and Masoud Naderi. 2014. "Analysis of the Dimensions of State Security in Twenty-First-Century Iran." Journal of the Faculty of Law and Political Science (The State Studies Quarterly) 2 (5): 165-202. [In Persian]

استناد به این مقاله: صادقی، امیر بهزاد و غرایاق زندی، داود . (۱۴۰۴). دورنمای ثبات سیاسی در جمهوری اسلامی ایران؛ بررسی الگو و روند از ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۸، دولت پژوهی، ۱۱ (۴۳)، ۲۴۶-۱۹۳.

Doi: 10.22054/tssq.2025.72726.1407

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-International License